

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra Českého jazyka a literatury

Eva Svobodová

3. ročník - prezenčního studia

Obor: Speciální pedagogika pro 2. stupeň ZŠ a SŠ a český jazyk
se zaměřením na vzdělávání

ROBINSONÁDY A JEJICH ODKAZ DNEŠNÍM ČTENÁŘŮM
(se zaměřením na jejich adaptace pro mládež)

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Milan Polák, Ph. D.

OLOMOUC 2011

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila prameny uvedené v seznamu literatury. V souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Univerzitou Palackého v Olomouci na jejích internetových stránkách. Souhlasím také, aby tato práce byla uložena na Univerzitě Palackého v Olomouci v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Olomouci dne 31. 3. 2011

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi zapůjčili potřebnou literaturu nebo mě jakkoli podpořili při psaní této bakalářské práce. Jmenovitě Doc. PhDr. Vlastě Řeřichové, CSc. a Mgr. Martinu Gregorovi. Především však děkuji svému vedoucímu práce, Mgr. Milanu Polákovi, Ph. D., za odborné vedení, ochotné poskytnutí cenných rad a připomínek a čas, který mi věnoval.

Obsah

1. ÚVOD	5
2. VÝKLAD POJMŮ A CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	6
3. PRŮKOPNÍCI ROBINSONÁD	7
3.1 Daniel Defoe	7
3.1.1 Defoeova spisovatelská kariéra a politické působení	8
3.2 Josef Věromír Pleva.....	9
3.2.1 Plevova spisovatelská kariéra	9
4. PRVNÍ ROBINSONÁDA.....	11
4.1 Robinson Crusoe.....	11
4.1.1 Alexander Selkirk alias Robinson Crusoe	11
4.1.2 Srovnání Defoea a Plevy.....	13
4.1.3 Příčiny úspěchu Robinsona u čtenářů	14
4.1.4 Robinsonův přínos čtenářům	16
4.1.5 Robinson v adaptacích se zvláštním zřetelem k dílu J. V. Plevy	18
5. PRŮKOPNÍCI ROBINSONÁD KOLEKTIVNÍHO TYPU	19
5.1 Jules Verne.....	19
5.1.2. Charakter tvorby Julese Verna.....	21
5.2 Ondřej Neff	23
6. PRVNÍ ROBINSONÁDA KOLEKTIVNÍHO TYPU	24
6.1 Tajuplný ostrov	24
6.1.1 Dějová linie a výklad Tajuplného ostrova	25
6.1.2 Ústřední myšlenky a adaptace Tajuplného ostrova	28
6.1.3 Tajuplný ostrov v adaptaci Ondřeje Neffa - srovnání.....	30
6.1.4 Přínos Tajuplného ostrova pro čtenáře	32
7. ROBINSONÁDY V ČÍTANKÁCH.....	33
8. ZÁVĚR	37

1. ÚVOD

Motto: „*Knihy jsou lidem tím, čím perutě ptákům.*“ J. Ruskin¹

Proč se ve své bakalářské práci hodlám zabývat právě robinsonádami? Nebudu zastírat, že se jedná o „knihy mého srdce.“ Byly doby, kdy robinsonády fascinovaly celé generace mladých čtenářů a nevidím důvod, proč by nyní měly upadnout v zapomnění. Jsem přesvědčena, že i dnes mají tyto příběhy co sdělit a ráda bych se nad otázkou jejich přínosu pozastavila.

Ať už se jedná o nadčasové myšlenky vztahu člověka k přírodě, otázek cti, vztahů a morálních kvalit lidské společnosti, ale také jazykové a obsahové prvky vhodné k obohacení vědomostí, slovní zásoby i celkového pohledu na svět, vždy jsou tu důvody, proč se robinsonádami zabývat. Díky nim člověk nemusí dlít na opuštěném ostrově, aby pochopil podstatu lidského bytí a zamyslel se nad otázkami skutečných životních hodnot a v neposlední řadě nad sebou samým.

Tato bakalářská práce je pro mě návratem k „dětským střevíčkům“ a jako taková doufám osloví patrným osobním zaujetím všechny potencionální čtenáře. Zároveň bych chtěla poukázat na to, že robinsonády rozhodně nepatří „do starého železa“ a snaha vyhradit jim trvalé místo v knihovnách, školních osnovách a především našich srdcích je skutečně oprávněná.

Mým záměrem je poodhalit roušku tajemství, která halí příběhy hrdinů nejslavnějších robinsonád a „přijít na kloub“ tomu, co všechno by mohly dnešnímu čtenáři předat a jakou cestou. Ráda bych našla „onen klíč“, který by Robinsonům - mužům tak nepodobným dnešním „super hrdinům“ a přesto výjimečným, otevřel cestu k duším mladých čtenářů, protože i jim má tento „životem ošlehaný kmet“ co říci.

A protože „*strach z nebezpečí je tisíckrát větší, než nebezpečí samo,*“² použítím se do této práce s pocitem, že mými ústy osloví možná jednou „můj hrdina“ i ty, kteří by o kouzlo robinsonád zůstali ochuzeni. A to by, dle mého názoru, byla věčná škoda.

¹ <http://www.mekbruntal.cz/citaty.html>

² <http://citaty.net/autori/defoe-daniel>

2. VÝKLAD POJMŮ A CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

„Robinsonáda“ je „Dobrodružné vypravování o lidech žijících osaměle podle vzoru hrdiny románu *Robinson Crusoe*“ (KLIMEŠ L. 1987, s. 619).

Slovy nejznámější internetové encyklopedie je robinsonáda (krom brankářského zákroku a rybářské chatky přebudované na ubytovací zařízení) „typ filmového nebo literárního díla, jehož ústředním námětem je postava trosečníka (trosečníků) a problémy, které musí tyto řešit.“³

Robinsonády byly původně určeny dospělým čtenářům, záhy však přešly do literatury dětské, kde našly své trvalé a nezastupitelné místo. Jedná se o příběhy, popisující dobrodružnou cestu odvážných mořeplavců (či vzduchoplavců), jejichž pouť končí někde uprostřed nekonečných vod oceánu na opuštěném, neobydleném ostrově, jež vzápětí osidlují.

Pochopitelně známe také robinsonády vesmírné a další „modernější typy“ těchto příběhů, my se však hodláme věnovat robinsonádám v „klasickém“, původním slova smyslu. Jedná se o individuální, či kolektivní romány, jejichž průkopníkem se stal Daniel Defoe. Jeho román *Robinson Crusoe* byl „pionýrem“ svého žánru a inspiroval vznik řady nových příběhů na podobné téma.

Na něj svou tvorbou navázal (mimo jiných) například švýcarský autor Johann David Wyss, který Robinsona „vykořenil“ z anglické domoviny a „zasadil“ do vlastního rodiště. Vznikl tak Švýcarský Robinson.

Za nejznámějšího pokračovatele tohoto žánru je však považován Jules Verne, který robinsonády proslavil po celém světě a dodal jim nový – kolektivní prvek. Za všechny jmenujme robinsonádu z nejtypičtějších – Tajuplný ostrov.

Tito autoři položili „základní kameny“ pro rozvoj svého žánru a jejich díla proto dobře poslouží k „vybudování“ teoretické části této bakalářské práce, věnované okolnostem vzniku robinsonád a životním osudům jejich tvůrců. Věnovat se budeme také adaptacím, jako způsobu přiblížení těchto knih současným čtenářům.

Výchozími prostředky vzniku teoretické části práce budou recenze a statě z časopiseckých publikací. Ty se zabírají vědeckými rozbory podkladů pro vznik Defoeova románu *Robinson Crusoe*, způsobem samotného zpracování a také důsledky Plevovy adaptace a úprav, kterými do původního románu zasáhl.

³ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Robinson%C3%A1da>

V neposlední řadě zaměříme pozornost na vlivy, které čtenáře robinsonád vedou k antipatii, či naopak sympatiím k přečtenému dílu.

V praktické části práce zhodnotíme nově přepracovanou (Neffovu) adaptaci Vernova Tajuplného ostrova. Vzhledem ke kontroverzním reakcím, které dílo vyvolalo, máme v úmyslu pozastavit se nad způsoby a prostředky jeho adaptace a pokusit se o srovnání s původní Vernovou předlohou. Naším cílem je odhalit, zda a jakými prostředky může toto dílo dosáhnout u dětského čtenáře obliby a jestli skutečně dokáže nahradit Vernův román ve všech oblastech jeho literárních kvalit.

3. PRŮKOPNÍCI ROBINSONÁD

3.1 Daniel Defoe

Až do belgického království, konkrétně Vlámka (dříve Flander) sahají kořeny rodu Foeů, k němuž si mladý a dosud nepříliš známý Angličan přidal přízvisko „de.“⁴ Defoe se narodil roku 1660 do rodiny Jamese Foea, svíčkaře a řezníka v Londýně. Danielova matka - Alice Foe - zemřela třináct let po chlapcově narození. Z této doby údajně pramení Defoeův úmysl stát se duchovním. Jak se píše v příručce *Literatura pro děti a mládež anglicky mluvících zemí*, nastoupil za tím účelem na „presbyteriánskou akademii Ch. Morotna v Newington Green, kde se mu dostalo nejvyššího akademického vzdělání. Jako kazatel se však neuplatnil a začal podnikat“ (ŘEŘICHOVÁ V., 2008, s. 320).

Konec Defoeovy kazatelské kariéry nezapříčinily podnikatelské záměry, ale láska. V jeho životě se totiž objevila jistá Marry Tuffleyová, s níž později založil početnou rodinu osmi dětí (dvou chlapců a šesti děvčat). Obchodování s pochutinami a investice do zámořských plaveb Defoea přivedly téměř na mizinu a pro své politické působení byl dokonce vězněn. „Po návratu z vězení založil a řídil vlastní noviny“ (ŘEŘICHOVÁ V., 2008, s. 320) a dál bojoval za protestantskou víru. Protesty proti katolickému králi Jakubovi a jeho úsilí o rekatolizaci země i účast na lidovém selském povstání v roce 1685 mu vynesly tři roky nuceného života v ilegalitě.

Teprve příchodem holandského krále Viléma Oranžského a útekem Jakuba II. do ciziny se mu otevřela cesta k dalšímu veřejnému působení. Tentokrát v oblasti literární (PROCHÁZKA M., 2003).

⁴ http://neviditelnypes.lidovky.cz/literatura-postradal-autor-robinsona-charakter-fuf-/p_kultura.asp?c=A080604_195157_p_kultura_wag

3.1.1 Defoeova spisovatelská kariéra a politické působení

K Defoeovým autorským prvotinám patří *Esej o projektech*, v níž pojednává o politických a sociálních otázkách. Spisovatelského úspěchu se však dočkal až díky satirě *Čistokrevný Angličan*, kterou si dokonce získal přízeň samotného krále.

V rámci vlastní horlivé účasti na politickém životě brojil za vyšší vzdělání a náboženskou toleranci. Problémy mu způsobilo především autorství pamfletu *Jak nejrychleji skoncovat s rozkolníky*, který proti němu pobouřil mnoho významných lidí (JURÍČEK J., 1978). Tato činnost mu mimo jiné vynesla trojí pobyt na pranýři, lidé jej však zasypali květinami jako mučedníka (GLAZAROVÁ J., in Robinson Crusoe, 1990).

Zážitek Defoea inspiroval k napsání *Hymny na pranýř*, v níž se ospravedlňoval a zároveň neutuchal v boji za náboženskou svobodu. Ten byl veden proti oficiální církvi High Church, která mu – coby protestantovi ztrpčovala život.

Po těchto událostech našel mocného spojence v ministerském předsedovi Robertu Harleyovi, který objevil jeho umělecký potenciál a pověřil ho funkcí tajného agenta. Díky tomu mohl Defoe zasahovat i do tak významných událostí, jako bylo sjednocení parlamentů Anglie a Skotska (PROCHÁZKA M., 2003).

V té době Defoe vydává spis *Caledonia* a roku 1715 nadobro zanechává politické činnosti a to ve prospěch tvorby literární. Realistické rysy v knize *Zjevení paní Vealové* střídají fantaskní prvky politické satiry *Konsolidátor*. Vydáním své první umělecké prózy – románu *Námořník Robinson Crusoe z Yorku, jeho život a neobyčejná dobrodružství*, okamžitě získává světovou proslulost. Kniha vyšla v roce 1719. Tehdy bylo autorovi téměř šedesát let (KUDĚLKA V., 1982).

Kudělka dodává, že k jeho dalším dílům patří ještě např. pseudohistorický cestopis *Po Velké Británii*, *Dobrodružství piráta Singletona* (vydané roku 1720), či román o deportované kapsářce *Moll Flandersová* (1722) a dalších zhruba dvě stě publikací historického a dobrodružného charakteru. Žádná však nedosáhla takového úspěchu, jako Robinson. Autor přispíval také do několika periodik, z nichž mnohé zároveň redigoval. Daniel Defoe zemřel 26. 4. 1731 v Londýně (JURÍČEK J., 1978).

3.2 Josef Věromír Pleva

Josef Věromír Pleva se narodil 12. 8. 1899 v Moravské Svatce (OPELÍK J., 2000). Byl prvorozeným synem v desetičlenné rodině evangelického nádeníka, kočího, traťového dělníka a posléze hlídače trati, Josefa Plevy ze Skřejšova Věromírova matka, Antonie Plevová, rozená Zástěrová, pocházela z Moravské Svatky.⁵ V mládí pobýval Pleva na Žďársku a v Novém Městě na Moravě, kde se mu postupně narodilo jeho sedm mladších sourozenců (CHALOUPKA O., 1985).

Kvůli majetkovým poměrům musel brzy nastoupit do služby u sedláků, díky níž měl úlevy v obecné škole (OPELÍK J., 2000). Prostřednictvím svého učitele, Jaroslava Šabackého, se poprvé setkává s knihou Robinson Crusoe, kterou si ihned zamiluje. Čtenářská vášeň jej přibližuje ke knihařskému řemeslu, které je předmětem jeho dalších studií ve Svatce. Jeho frenštátská kariéra knihaře však brzy nabírá rychlého konce a působnost v Novém Městě na Moravě a Moravských Budějovicích je na půl roku přerušena prací na železnici.

V březnu roku 1917 rukuje Pleva do Velkých Karlovic v Uhrách, kde absoljuje dělostřelecký výcvik. Během výcviku onemocní úplavicí, po jejímž vyléčení dezertuje domů. Následuje eskortování zpět na italskou frontu. Absolvování učitelského ústavu v Čáslavi mu po válce otevírá cestu k několikaletému působení za katedrou. Válečné zážitky inspirují jeho pisatelskou činnost. „*Druhé jméno Věromír připojil ke svému křestnímu jménu hned v literárních začátcích jako výraz odporu k válce*“ (PEŠTA P., 1998).

Na přelomu let 1926-1927 vstupuje do komunistické strany a pomáhá založit literární a výtvarnou skupinu *Slavděl*, která stojí v opozici poetistickému Devětsilu. V době jeho spolupráce s novoměstským nakladatelstvím Družstevní práce hraje ochotnické divadlo a předsedá akademickému spolku Horák.

3.2.1 Plevova spisovatelská kariéra

Během svého učitelského působení vydává Pleva prozaickou prvotinu *Eskorta*, která odráží jeho vlastní vzpomínky z fronty (OPELÍK J., 2000). Od roku 1937 pracoval v brněnské redakci Československého rozhlasu, kde organizoval vysílání pořadů pro děti a mládež. Dobové poměry a především vliv fašismu brání jeho práci dramaturga v pražském školském rozhlasu a Pleva proto zůstává věrný Brnu.

⁵ <http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/josef-veromir-pleva.html>

Práce ve *Společnosti pro kulturní a hospodářské styky s Novým Ruskem* jej přivedla do kontaktu s lékařkou Veronikou Kvasničkovou, kterou roku 1941 pojímá za manželku. Od podzimu téhož roku znovu vyučuje, ušní choroba mu však otevírá cestu k předčasnému odchodu do důchodu. I nadále vede odbojné politické aktivity, které jej přivádí až na oddělení psychiatrické kliniky, kde se ukrývá před gestapem. Je členem mnoha politických i literárních organizací a svých funkcí se vzdává teprve po infarktu myokardu, který prodělal v roce 1954. Věrný zůstává jen výboru *Českého literárního fondu*, z nějž v šedesátých letech přechází do brněnské pobočky *Svazu československých spisovatelů* a *Kruhu přátel dětské knihy*.

Do literatury vstupuje jako básník ovlivněný symbolismem (OPELÍK J., 2000), od nějž vede už jen krůček k powolkerovské proletářské poezii. Sám sebe však nachází teprve v tvorbě prozaické. „*Pleva byl příslušníkem brněnské větve meziválečné levicové literatury a získal si jméno jako průkopník socialisticky orientované literatury pro děti a mládež, třebaže rozloha jeho tvorby byla širší.*“⁶

Dětství a mládí se mu stalo inspiračním zdrojem pro vznik *Malého Bobše*, vzpomínkově orientované knihy *Náruč maminčina* i autobiografických pamětí *Dávno tomu*. V románu *Jediná cesta* vykresluje vesnické poměry soudobé jižní Moravy. Většina jeho děl je v úzkém sepětí s prostředím jeho domovské Vysočiny. Plevova časopisecká tvorba odráží jeho levicové politické působení. Teprve pod vlivem svého přítele B. Václavka se začíná orientovat na tvorbu pro děti, která je pro něj typická (CHALUPKA, 1985). V roce 1959 je jmenován zasloužilým umělcem. O deset let později rozšiřuje svou sbírku titulů o Řád práce a za rok nato cenou Marie Majerové.

K jeho slavným knihám pro mládež patří například novela *Hoši s dynamitem*, jedinečná jsou však také díla *Kapka vody*, či *Budík*. Dětem věnuje také pohádkové zpracování lidového vyprávění *O Budulínkovi a Perníkovou chaloupku* na motivy pohádky Boženy Němcové. Do podoby pohádkového příběhu aktualizuje báji *Maceška*, *Sluníčko* a *Slunečnice*. K jeho nejznámější adaptaci však patří především prve zmiňovaný *Robinson Crusoe*, jehož prostřednictvím si autor získal velkou čtenářskou oblibu (KUNC J., 1946). Josef Věromír Pleva zemřel 7. 9. 1985 v Brně.

⁶ <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=621&hl=Josef+v%C4%9Brom%C3%ADr+pleva+>

4. PRVNÍ ROBINSONÁDA

4.1 Robinson Crusoe

Dobrodružný román anglického autora Daniela Defoe. Ten se podle některých tvrzení pro vznik svého díla inspiroval skutečným příběhem námořníka Selkirka, který „žil na jednom z ostrovů souostroví Juana Fernandéze, asi na 34° j. š. a přibližně 700 km z. od chilského pobřeží, od r. 1704 do r. 1709, podle někt. údajů do r. 1708 n. 1711“ (KLIMEŠ L. 1987, s. 619).

4.1.1 Alexander Selkirk alias Robinson Crusoe

„Alexander Selkirk byl skotský námořník, který strávil čtyři roky a čtyři měsíce jako trosečník po vysazení na pustém ostrově. Je velice pravděpodobné, že jeho dobrodružství poskytlo inspiraci k sepsání románu Robinson Crusoe od Daniela Defoea“, píše se v nejznámější internetové encyklopedii.⁷ Mnozí odborníci s tímto názorem nesouhlasí, najdou se však i tací, kteří jej horlivě zastávají. Podle nich byl Selkirkův příběh základním kamenem, na němž Daniel Defoe „vystavěl svůj pomník slávy“. Jestli tomu tak doopravdy bylo, či nikoli, nechceme ani nemůžeme posuzovat, přesto se u Selkirkova příběhu na chvíli zastavme.

Námořníkův osud totiž neinspiroval jen Daniela Defoea. Příběh se dočkal také povídkového zpracování z pera Františka Běhouneka. Jeho *Kniha Robinsonů* líčí příběh skotského námořníka v „původní podobě“, tedy včetně toho, jak na jeho základě kniha o Robinsonovi vznikla. Autora románu, Daniela Defoea, Běhounek popisuje jako „obtloustlého muže v ohromné důstojnické paruce, tuláka, punčocháře, obchodníka, politika a spisovatele“ v jedné osobě (BĚHOUNEK F., 1944, s. 20).

Defoe, mnohokrát nařčený z plagiátorství, je i zde líčen jako uchvatitel původní předlohy a příběh jej tak ukazuje spíše v negativním světle. Běhounek zde líčí další historii ostrova Más a tierra, později přejmenovaného na Robinsonův. Podle ní se na ostrově vystřídali španělští kolonizátoři, vyrostla zde chilská trestanecká osada i přístav, ve kterém jednoho dubnového dne roku 1896 přistála plachetnice Američana Joshua Slocuma, který s ní právě podnikal cestu kolem světa. Běhounek popisuje ostrov s jeho lidskými i zvířecími obyvateli a věrně vykresluje také bronzovou pamětní desku s nápisem: „V upomínku na námořníka Alexandra Selkirka z Larga v hrabství Fife, Skotsko, který žil

⁷ http://cs.wikipedia.org/wiki/Alexander_Selkirk

na tomto ostrově v úplné samotě 4 roky a 4 měsíce. Byl zde vysazen ze Cinq Ports, 96 tun, 18 děl, A. D. 1704 a odvezen kořistnou lodí Duke 12. února 1709. Zemřel jako poručík na H. M. S. Weymouth (Lodi jeho veličenstva) A. D. 1723 (správně 1721), stár 47 let. Tuto desku zasadili nedaleko Selkirkovy vyhlídky velitel Powell a důstojníci H. M. S. Topaze A. D. 1868“ (BĚHOUNEK F., 1944, s. 31).

Jan Klápiště upozorňuje, že podobnost Selkirkova příběhu s Robinsonovým může být čistě náhodná. Píše: „Defoe umístil svého Robinsona na neobydlený ostrov nedaleko ústí řeky Orinoko. Dnešní Ostrov Robinsona Crusoa ale leží v Jižním Pacifiku, asi 650 km od chilského pobřeží“ (KLÁPIŠTĚ J. 2009, s. 14.). Tento se stal mezi lety 1704 až 1709 domovem již zmíněného Selkirka. Po něm je zase pojmenován vedlejší ostrov, na který však sám nikdy nevstoupil.

Selkirk obýval ostrov Juana Fernandezé údajně mezi roky 1704 a 1709⁸. Podle archeologických vykopávek a výpovědi Selkirkova zachránce, Woodese Rogerse, měl skotský námořník na místě zvaném Aguas Buenas, vzdáleném asi 1,5 km od pobřeží vystavěné dvě chaty, jejichž relikty archeologové údajně objevili. Datování dřevěných úlomků, které zde během vykopávek našli, však neodpovídalo skutečné době Alexandrova pobytu na ostrově. Něco jiného ale archeologové prohlašují o 16 mm dlouhém zlomku bronzového hrotu. Ten byl údajně součástí navigačního dělicího kružítko, které sloužilo k odměřování vzdáleností na mapových listech a dá se říci, že odpovídá Rogersově popisu Selkirkova majetku. Tato matematická pomůcka navíc logicky připadá do vlastnictví lodního navigátora, kterým Selkirk byl. Jak autor článku sám podotýká, je však na čtenáři samotném, zda výzkumným zprávám uvěří, či nikoli, podle něj totiž do kulis Crusooova příběhu výzkumné dohady příliš nezapadají (KLÁPIŠTĚ J. 2009).

Jak se dočteme v úvodu českého přepracování Robinsona, které vyšlo z pera zasloužilého tvůrce dětské literatury Josefa Věromíra Plevy a k němuž úvodním slovem přispěla česká spisovatelka Jarmila Glazarová, byl původní Defoeův příběh zasazen na karibský ostrov Tobago. Tento kousek pevniny leží nedaleko severního pobřeží Jižní Ameriky a je součástí souostroví Malé Antily. O pobytu na Karibských ostrovech vyprávěl Defoeovi jistý Čech, který na nich nějakou dobu pobýval a krásu Tobaga mohl obdivovat ze svého letadla (GLAZAROVÁ J., in Robinson Crusoe, 1990).

Ostrov měří 300 km² a skýtá „dlouhé písčité pláže, palmy prohýbající se pod tíhou kokosových ořechů, nejstarší chráněný deštný les na západní polokouli, ptačí zpěv,

⁸ http://m.ihned.cz/c4-10132710-38000050-700000_hndetail-historie-nejlavnejsiho-trosecnika

korálové ostrovy a křišťálově čistou vodu.“⁹ Možná právě pro tyto vlastnosti si Daniel Defoe tento malý ráj vybral jako základní kulisu svého příběhu.

4.1.2 Srovnání Defoea a Plevy

Poprvé vyšla kniha o Robinsonovi v roce 1719 jako (v překladu): *„Život a nezvyklá a překvapující dobrodružství Robinsona Crusoea z Yorku, námořníka, který prožil 28 let na neobydleném ostrově Ameriky, blízko ústí řeky Orinoko, když byl vyvržen na břeh po ztroskotání lodi, při němž zahynuli všichni muži kromě něho. S vylíčením toho, jak byl nakonec podivně zachráněn piráty. Psáno jím samým“*¹⁰. Jednalo se o fiktivní autobiografii „představitele měšťanské kultury zlatého věku anglického klasicismu“ (MACURA V. a kol. 1988, s. 202).

Příběh je vyprávěn v ich-formě a zachycuje osmadvacet let pobytu Robinsona Kreutznauera na neobydleném ostrově. Podle Luboše Antonína se nám v něm Defoe snaží podat „jakousi životní filozofii viděnou očima Robinsona.“¹¹ Zároveň se podle něj jedná o „vzpoudu jedináčka, v němž jeho zazobaný otec spatřuje především dědice jmění.“¹⁰

Na začátku je pro hlavního hrdinu silným motivem k odchodu z domova touha po dobrodružství na moři. To však ještě netuší, v jak dobrodružnou se jeho cesta promění a kolik těžkých životních zkoušek ho na ní čeká. Provázíme jej na cestě po moři, kde upadne do otroctví, při zakládání plantáží a obchodu s otroky v Brazílii, plavbě do Afriky, kde prožívá hrůzyplné chvíle ztroskotání, až po zabydlování na opuštěném ostrově. Nastává boj o holou existenci i zdravý rozum.

„K tomu mi dopomáhej Bůh“, řekl by Defoe ústy Robinsona, Josef Věromír Pleva byl však evidentně jiného názoru. Jeho Robinson tvrdě pracoval díky své vrozené houževnatosti a pili, která pramenila z jeho vrozených charakterových vlastností. Zde se přímo nabízí otázka, které pojetí je lepší. Ani v tomto bodě se však kritikové neshodují. Jedni tvrdí, že Plevova adaptace je dětem srozumitelnější a dodává knize větší spád, jiní horlivě brojí za původní předlohu (KLÁPIŠTĚ J. 2009, s. 14). Proč ne, na obojím shledáváme „zrnko pravdy“.

Čtenářsky přitažlivá je hlavně dobrodružná stránka příběhu. Podle Jaroslava Tafela je však dobrodružství jen druhem subjektivní interpretace a na tom, zda je text

⁹ <http://trinidadtobago.naspribeh.cz/informace-trinidad-tobago.html>

¹⁰ http://m.ihned.cz/c4-10132710-38000050-700000_hndetail-historie-nejslavnejsiho-trosecnika.

¹¹ http://www.itvar.cz/archiv/21TVAR_06.pdf

ve skutečnosti tragický, komický, či dobrodružný ve výsledku nezáleží. Připouští však, že takového ladění lze dosáhnout „*záměrnou stylizací materiálu*“ (TAFEL J., 1966, s. 241).

Po pětatřiceti (v knize J. V. Plevy po jedenácti) letech Robinson opouští ostrov a vysvobozen anglickým korábem odplouvá k domovu. Zde se oba autoři dějově rozcházejí. Zatímco Plevova Robinsona čeká opětovné shledání s matkou, Defoe nechá oba Robinsonovy rodiče zemřít. Podle něj také umírá Robinsonův nejlepší přítel Pátek a hlavní hrdina prožívá mnohá další dobrodružství na nových zámořských cestách. Naproti tomu v Plevově zpracování se hlavní hrdina natrvalo usazuje v Anglii, kde zakládá rodinu a po svém otci přebírá obchodní živnost. Se svým přítelem z ostrova později zakládá obchodní dům Crusoe & Pátek a oba mají „kupu dětí“.

Další (Defoeova) dobrodružství Robinsona Crusoea pokračují obchodní cestou hlavního hrdiny do Pekingu, odkud se po souši vrací do rodné země. Cesta přes Tatarsko, Sibiř a Rusko mu trvá jedenáct let a tak se domů vrací jako dvaasedmdesátiletý. Na stáří si existenci zajišťuje (stejně jako v Plevově adaptaci) obchodováním, jež mu vynáší bohaté zisky. Podle Jaroslava Hornáta je Defoeův příběh vícevrstevný a dal by se pokládat za jinotajnou beletrizaci Defoeova vlastního života (HALASOVÁ A., 1990).

I Pleva však do svého textu vložil něco ze sebe a soudobé životní reality. Náboženské motivy sice nahradil hodnotami svých současníků – prací, rozumem a myšlením, mistrně však zachoval výchovné zaměření knihy. Podařilo se mu to prostřednictvím hojného počtu pasáží věnujících se výkladu četných zeměpisných, botanických, zoologických a dalších údajů, které se k příběhu nějakým způsobem vázaly a nevynechal ani popisy pracovních postupů, které už od počátku z příběhu dělaly tak trochu *Výkladový slovník věd, umění a řemesel* (MACUROVÁ, 1975). Tento fakt kritizuje například Luboš Antonín, autor článku *Starší Robinsoni našich hradů a zámků* v jedenadvacátém čísle *Tvaru*.¹²

4.1.3 Příčiny úspěchu Robinsona u čtenářů

Základní vrstvou Defoeova příběhu je „*obraz boje o přemožení přírody, přemožení sebe sama*“ a cestě k Bohu (MACURA V. a kol. 1988, s. 202). Podle Macury je Robinsonův příběh zároveň historií lidstva a jeho ekonomického a etického vývoje. Román začíná „obrazem dětství,“ kterému odpovídají hrdinovy touhy a sny. Stěžejní motiv dětské hry je zde prezentován stavěním domků, jejich vybavováním, chovem domácího

¹² http://www.itvar.cz/archiv/21TVAR_06.pdf

zvířectva a pozorováním okolního světa, jeho růstu a zákonitostí vývoje. Autoři *Slovníku světové literatury* jako příklad uvádějí také „*nalézání věcí a jejich držení ve vlastnictví*“ (MACURA V. a kol. 1988, s. 202).

Touha po vlastnictví odpovídá zájmům anglické buržoazie. Robinson, od počátku vnímaný jako „hrdina z masa a kostí“, jehož příběh je veskrze pravdivý, je považován za řadového příslušníka buržoazní třídy a jeho příběh jako ideál klidného života (PLACHTOVÁ A. 1966, s. 151). Paradoxní je, že absolutní sociální a ekonomická izolovanost je zde zárukou duchovního bohatství a tím i sociální a intelektuální svobody. Děj knihy je často lyrizován popisy přírody a pracovních postupů, reaguje také na prvky civilizační a kulturní, vytvořené, či zprostředkované člověkem. Přestože je tato kniha stará více než čtvrt století, dodnes nachází široké spektrum čtenářů (MACURA V. a kol. 1988, s. 202).

Příčiny její obliby není nutné identifikovat, jsou na první pohled patrné z reakcí kritiků i laiků a jsou analyzovány v mnoha recenzích a odborných příspěvcích. Přece jen se ale zaměříme na některé z nich. Kdybychom chtěli identifikovat příčiny obliby této knihy, museli bychom se vrátit v historii o pár set let zpátky. Krom zdánlivé reálnosti příběhu a ideálu svobodného života, pro který byla kniha s nadšením přijímána dobovými čtenáři, představoval román (v 18. století) také oslavu kultu přírody. Tehdy, prostřednictvím svého románu *Emil, čili o výchování*, otevřel knize francouzský filozof Jean-Jacques Rousseau cestu k dětskému čtenáři. Rousseau ve svém textu zdůrazňoval především výchovné působení knihy. Příběh se díky němu dostal do školních knihoven a širšího povědomí čtenářů. Osmnácté století, které je dobou Osvícenství, se na příběhu podepsalo svými názory na vývoj člověka.

Z tohoto úhlu pohledu totiž šlo o hrdinův pomyslný návrat do samotného lůna přírody. Podle *Svetové literatúry pre mládež* Robinson v této době „*ilustruje hlavné etapy, ktorými ľudstvo prešlo : je lovcom a rybrom, potom pastierom, napokon sa osídl'uje a stáva sa pol'nohospodárom*“ (KLÁTIK Z., 1978, s. 34).

V devatenáctém století je Robinson oblíben z důvodu, který nejspíš přetrvává dodnes – pro svou dobrodružnost. Herbartovský způsob výchovy se svými ideály „hodného dítěte“ vedeného přísným výchovným režimem omezuje přirozené projevy dítěte. Robinson se v této době pro svou nespoutanost stává symbolem jejich revolty (PLACHTOVÁ A. 1966, s. 151). Jak Plachtová dodává, jsou čtenářské zájmy podmíněny faktory historickými a společenskými. Všechna tato pojetí se u dnešního čtenáře snoubí do jediného a on vnímá realistický obraz panenského ostrova s jeho exotickou přírodní

krásou, rajským klidem a přírodním řádem, který na něm vládne, i volnost, kterou mu tento nedotčený kousek země poskytuje.

4.1.4 Robinsonův přínos čtenářům

Z psychologického hlediska je poměrně snadné vžít se do role hrdiny Robinsona. Otázkou je, zda je Robinson hrdinou veskrze kladným. Pro mladší čtenáře nejspíše ano, ti starší už by mohli začít přemýšlet nad skutečným motivem jeho útěku z domova a vztahy v rodinném prostředí. Igor Moťjašov tvrdí, že se hlavní hrdina Defoeova románu dá z určitého úhlu pohledu vnímat jako necharakterní člověk, „který se stará především o sebe, veškeré myšlenky a úsilí soustřeďuje na získání a hromadění majetku a nepocítuje žádné výčitky nad tím, že má otroka, věrného Pátka“ (MOŤJAŠOV I., 1976, s. 23). To vše podle něj bylo lidem osmnáctého století vlastní, podobně jako „strach před nepokořenou přírodou a před lidmi“ (MOŤJAŠOV I., 1976, s. 23).

Podle Klátika je v Defoeově románu vztah člověka a přírody jednoduchý a optimistický, zato v hrdinovi samotném dochází ke střetu dvou protichůdných tendencí – proti silné tužbě po opětovném setkání s lidmi stojí neméně velký strach z tohoto setkání. Tento emoční střet ukazuje Robinsona jako obyčejného vnitřně rozpolceného smrtelníka, který najednou neví, jestli raději zvolit lidskou přítomnost nebo volnost, protože šlépěj otištěná v mořském písku může znamenat stejně tak hrozbu, jako spásu (KLÁTIK Z., 1978).

Přes to přese všechno je jisté, že dětský čtenář vnímá Robinsona jako hrdinu energického a vynalézavého. Takového, který si umí poradit v každé situaci a (jak tomu napovídají výzkumy A. Plachtové i studie I. Moťjašova). V dětských očích je Robinson zkrátka rozhodný, činorodý a především nebojácný hrdina, který svým příkladem dokáže strhnout, inspirovat a získat si obdiv.

Anna Plachtová se svých respondentů ptá mimo jiné na to, zda si jako děti na Robinsona hráli. Někteří odpovídají kladně, jiní záporně. Podle Moťjašova však existují jen dva způsoby, jak oblíbeného hrdinu napodobit. První z nich je realizován formou prosté hry: představou sama sebe jako trosečníka. Tento způsob však Moťjašov považuje za primitivní a rovnající se přesvědčení, že „*kouřící postava probouzí v čtenáři sklony ke kouření a přípitek na večírku k alkoholismu.*“ Za vyspělejší formu hry považuje „*stupeň nápodoby, který je vlastní člověku s určitou úrovní duševního a estetického rozvoje*“ (MOŤJAŠOV I., 1976, s. 23) a který je typický přebíráním hrdinových kladných

vlastností a zásad. Kromě nich zaujme hrdina (v tomto případě Robinson) svého čtenáře především neobyčejným osudem, tím, že „*prožívá něco výjimečného a zvláštního...což ho staví do výlučného postavení*“ (MOŤJAŠOV I., 1976, s. 25) a umožňuje mu konat velkolepé a ušlechtilé činy.

Navzdory dosud řečenému, k tomu, aby kniha čtenáře zaujala, nemusí se dotýčný nutně ztotožňovat s hlavním hrdinou (CHALOUPKA O., 1982). Pro dětské čtenáře je však přirozenější, prožívají-li příběh jeho očima. Robinsonády čtenáři tuto možnost poskytují, protože pocity osamělosti může mít i člověk, který je obklopen mnoha přáteli, ale který ještě nenašel svého Pátka – toho opravdového a jediného přítele, kterému důvěřuje a který mu je oporou i v nejtěžších životních situacích.

Čtenář má při výběru knihy určitá očekávání, která korespondují s jeho nazíráním na svět, zájmy, životními zkušenostmi a motivací. V posledním bodě pak hraje roli i pedagogické působení, na které vsází především učitelé. Víme-li, že kniha je čtenáři určitou hodnotou a vztah k ní má v podstatě charakter potřeby (NAKONEČNÝ, 1966, s. 25), lze ze svého postu působit tak, aby si čtenář k této knize našel svou cestičku. Robinson totiž uspokojuje přirozenou potřebu dítěte po získání vědomostí i touhu po dobrodružství. Splňuje požadavky na únik od reality a sociálního prostředí, má očekávané relaxační zprostředkovává také nové zkušenosti a uspokojuje fantazii. Čtenář se může snadno identifikovat s hlavním hrdinou a aplikovat jeho způsob řešení potíží na vlastní životní situaci, protože Robinson je pro mnohé vzorem statečnosti, nezlomné vůle a pracovitosti.

Na základě schopnosti imaginace si čtenář na své „vnitřní plátno“ promítá příběh tak, jak se odehrává a jak jej on sám vnímá. Vzniká tak obraz téže myšlenky v různém světle. Co čtenář, to interpretace. Tím, jak různí čtenáři daný příběh subjektivně prožívají, můžeme vytvořit škálu působnosti daného díla. A právě Robinson je z těch děl, která ve čtenáři zanechávají zážitek hluboký a trvalý, jak o tom svědčí výzkumy A. Plachtové i jiných odborníků a především to, že už více než čtvrt století nachází stále nové a nové čtenáře.

Cizí původ románu a různé typy přístupů k jeho překladu způsobují, že se příběh k českému čtenáři dostává vždy zprostředkovaně a nabývá tak na odlišnostech (MACUROVÁ A., 1975). Postupná proměna cílové skupiny čtenářů ovlivnila také celkový charakter prostředků textové výstavby. Zdůrazněn je například (pro dětskou literaturu typický) výchovně vzdělávací aspekt. Podle Macurové „*má na zdůraznění autentičnosti*

Robinsonova příběhu nesporný podíl typ vyprávěcí situace, způsob vypravování, a to vypravování v I. osobě (ich-forma)“ (MACUROVÁ A., 1975 str. 270).

4.1.5 Robinson v adaptacích se zvláštním zřetelem k dílu J. V. Plevy

Autoři Robinsonových adaptací však často využívají spíše *er-formy*. Je to z toho důvodu, že tento typ vyprávěčské promluvy vnímá čtenář jako objektivní a nadčasový. Naproti tomu *ich-forma* působí subjektivně a vyprávěč příběhu, jeho hlavní hrdina, je omezen svým „*společenským, třídním, kulturním a časovým určením*“, tvrdí autorka článku *Proměny Robinsona Crusoe* (MACUROVÁ, 1975, s. 271). Pro některé české adaptace Defoeova románu jsou typická členění textu do kratších úseků a čtenářově snadnější orientaci slouží také označení jednotlivých kapitol názvy. Takovouto práci s textem najdeme například v adaptaci Čukovského, či Vyskočila (MACUROVÁ, 1975).

Vraťme se však podrobněji k již několikrát zmiňované a bezesporu nejznámější české adaptaci J. V. Plevy, který podle Halasové ve svém osobitém zpracování „*skloubil syžetovou osnovu Defoeovu se schématem J. H. Campeho*“ (HALASOVÁ A., 1990, s. 134). Plevova adaptace vyšla v roce 1956. Na jedné straně tedy stojí Defoe se svými kazatelskými sklony a na druhé straně Pleva – učitel a mentor, který zároveň dokáže proniknout do zákoutí lidské duše a knihu stylizovat do podoby přístupné dětskému čtenáři. Vykresluje jej, jako hrdinu svého dětství, tak, jak si jej pamatoval z doby, kdy mu knihu zapůjčil jeho učitel Jaroslav Šabacký. To mu umožňuje vtisknout hrdinovi rysy čisté dětské duše a jeho skutky vybavit jistou bezprostředností. Nevědomky tak svému příběhu dává nadčasový rámec, a přestože na začátku udává přesné časové i historické údaje, jeho Robinson se stává hrdinou moderního světa s jeho smýšlením (HALASOVÁ A., 1990).

Halasová nehovoří o přesnosti, ale aktuálnosti příběhu. O Robinsonovi, jako pohádkovém ideálu dětského hrdiny, který jde příkladem činy. Defoeův hrdina o nich mluví jen zřídka a přitom často „*káže vodu a pije víno*“. Plevův Robinson není poháněn „*romantickým neklidem*“ ani „*ekonomickými zřeteli*“ (HALASOVÁ A., 1990, s. 137). Jediné, po čem upřímně touží, je návrat domů. Naopak Defoeův příběh získává plasticitu metaforickým pojetím útěku, ztroskotání a života o samotě „*ve vyhnanství*.“ Podle Halasové mohou být z náboženského hlediska vnímány jako základní biblické motivy viny, trestu a vykoupení. Defoeův Robinson úspěšně bojuje o přežití. Josef Věromír Pleva však zachází ještě dál. Jeho hrdina slaví vítězství člověka nad přírodou.

V obou románech hrají svou roli také motivy ohně a chleba, jako základní symboly víry a domova. Z tohoto hlediska se postava Robinsona dá interpretovat jako podobenství prvního člověka, který ztratil (Pleva), či objevil (Defoe) ztracený ráj, ale také jako reprezentant mladé podnikatelské třídy a v případě Plevova hrdiny zase jako představitel buržoazie.

Zajímavý je také vztah divocha Pátka k hlavnímu hrdinovi příběhu. Zatímco u Defoea se jedná o vztah podřízený, vztah učitele a pána vůči učeníkovi a sluhovi, Plevův Robinson získává v Pátkovi nejen oddaného žáka, ale také přítele a sám od něj přebírá jisté zkušenosti a znalosti o přírodě, ve kterých Pátek nad Robinsonem dokonce vyniká. Zatímco u Robinsona Pleva otázky víry téměř pomíjí, Pátkovy náboženské představy rozebírá podrobně a Robinsona zde staví do role nositele osvěty, nikoli však křesťanského misionáře, jako je tomu u Defoea.

Závěrečný konflikt se vzbouřenci z lodi pojímá Pleva jako boj s piráty, nad kterými hrdina vyzraje svým rozumem. Podle Tafela „*hrdinovi dobrodružného příběhu nestačí zmužilost. Bud' musí dosahovat úspěchy chytrostí, nebo být dítětem štěstěny*“ (TAFEL J., 1966, s. 248). Plevův Robinson v této chvíli zpytuje své svědomí a zjišťuje, že mládí s sebou nese nerozvážnost a že sám před příchodem na ostrov jednal podobně, jako jeho zajatci. Dochází k závěru, že „*Oprátkou se lidé nepředělávají. Usmrtit člověka je snadné. Převychovat jej je však těžší*“ (HALASOVÁ A., 1990, s. 143).

Závěrem Pleva vyzdvihuje hodnotu práce jako prostředku, kterým lze z lidí vykořenit zlé. Protože světské bohatství mimo civilizaci ztrácí svou cenu, bude nutné, aby si noví „ostrované“ sami našli cestu ke skutečnému a trvalému bohatství, jehož lze dosáhnout jen vlastní poctivou prací (HALASOVÁ A., 1990).

5. PRŮKOPNÍCI ROBINSONÁD KOLEKTIVNÍHO TYPU

5.1 Jules Verne

Francouzský zakladatel dobrodružné prózy se narodil 8. února 1828 na ostrově Feydeau u Nantes (KLÁTIK Z., 1978). Jeho matkou byla Sophie Allotte de la Fuÿe¹³, která pocházela z bohaté rejdářské rodiny (NEFF O., 1978). Byl synem advokáta Pierre Verna, po jehož vzoru vystudoval právnickou fakultu. Práce na burze jej však nenaplnovala a zvolil raději dráhu literáta (ALCHAZIDU A., 2007).

¹³ <http://veridicusmercurius.blog.cz/0607/jules-verne>

Roku 1879 změnil bydliště i styl psaní. Zpočátku se pokoušel o tvorbu divadelních her a operních libret, dramatická tvorba mu však nevynesla valný úspěch a tak se pustil do psaní dobrodružných románů.

Jeho hry měly humorný, až ironický charakter, což je podle Neffa „*jeden ze základních pilířů tvorby zralého Verna*“ (NEFF O., 1978, s. 120). V začátcích své spisovatelské kariéry se Verne osobně seznamuje s několika osobnostmi „zvučných jmen“, jako je Victor Hugo, či Alexandre Dumas. Ten dokonce Vernově jednoaktové frašce *Zlomená stébla* propůjčil své jméno. „*Pracovní vytížení bylo zřejmě nad fyzické síly autora, který v šestadvaceti letech ochrnul na polovinu obličej a zdravotní problémy jej trápily celý život,*“ píše internetový deník iDnes¹⁴.

Podobně jako u Daniela Defoe, i Vernovým původním záměrem bylo napsat knížku pro dospělé. Chtěl v ní světu přiblížit soudobé vynálezy a techniku a ukázat tak pokrok, kterého lidstvo na vědeckém poli může dosáhnout. Pro tento účel si zřídil knihovnu a kartotéku, kde zachytil všechny nejnovější objevy a vynálezy. Sám také brázdil mořské vody na vlastním korábu. Zážitky z plavby mu byly inspirací, kterou využil v popisných pasážích z plavby svých hrdinů. Verne měl tři sestry a bratra Pavla, který podnikal dálkové plavby. I on byl Vernovým „*poradcem pro věci námořní*“ (NEFF O., 1978, s. 120).

Julesovým hlavním inspirátorem byl však především osleplý cestovatel Jacques Arago, pod jehož vlivem napsal Verne své první „vědecké povídky.“ V nejlepší z nich, *Zajatci polárního moře* Verne poprvé používá kulisu divoké přírody, která dramaticky zasahuje do osudu hlavních hrdinů většiny jeho dalších děl. Ty však začíná psát až deset let nato a počátečním impulsem je tentokrát osudové setkání s J. P. Hetzelem.

Verne se ve svých dílech snaží vyzdvihnout poznání, jako cíl lidského snažení, lidská mysl je však zmítána pochybnostmi a dosažení cílů je pro jeho hrdiny jen odrazovým můstkem, z něhož se otevírají nové vyhlídky. Dochází k závěru, že lidský potenciál skýtá neomezené možnosti. Nakladatel Pierre-Jules Hetzel Verna utvrzuje v přesvědčení, že i z jednoduché zápletky se dá vytvořit vrcholné dílo. Tak vzniká románová prvotina *Pět neděl v baloně*, která začala Vernovu kariéru autora nového typu vědeckých dobrodružných románů, paradoxně především pro děti a mládež.

Knihy vycházejí v ediční řadě Podivuhodné cesty (FRYČER J., 2002). Nakladateli Hetzelovi se Verne zavázal za honorář dvacet tisíc franků ročně napsat vždy po dvou knihách (NEFF O., 1978). Za dvacet let jeho literárního působení vyšla v tomto

¹⁴ http://technet.idnes.cz/nesmrtelne-vynalezy-julesa-verna-dl9-/tec_technika.asp?c=A050327_182943_digital_eck

nakladatelství úctyhodná sbírka napínavé a poučné literatury pro mládež, která dohromady tvořila šedesáti pětidílný románový cyklus *Podivuhodné výpravy s podtitulem Výpravy do známých i neznámých světů* (KLÁTIK Z., 1978).

5.1.2. Charakter tvorby Julese Verna

Vernovi hrdinové jsou „odvážní, dychtiví objevovat a morálně pevní“ (ALCHAZIDU A., 2007, s. 784).

Zpočátku své tvorby naznačuje Verne perspektivu sociálního rozvoje, navazujícího plynule na pokrok vědecký. Postupně však od této vize upouští, neboť zjišťuje, že je značně naivní a utopistická. V jeho knihách přesto najdeme „*demokratické smýšlení, boj proti koloniálnímu útisku a rasové diskriminaci a odsuzování sociální nespravedlnosti*“ (BRANČÍKOVÁ Z., 1977, s. 179).

U svých postav vyzdvihuje houževnatost, pracovitost, odvahu a kamarádství. Patrné je však také dobové smýšlení, které se projevuje představami o nadřazenosti pokrokovějších národů a národnostní typizací, podle níž „*Francouz je kultivovaný, Angličan hrdý, Němec přesný, černoch může být leda věrným sluhou*“ (ALCHAZIDU A., 2007, s. 784). Tato myšlenka je patrná i u Defoea, v českých adaptacích robinsonád však multikulturní vztahy získávají nový rozměr. J. V. Pleva už například praktikuje myšlenku, že indián může být bělochovi přítelem a v jistých situacích i učitelem viz.: „*Hle, vzdělaní lidé, Evropané, a jsou plni předsudků! Pátek není evropsky vzdělaným člověkem jen proto, že se narodil a žil v prostředí, v němž mu to nemohlo být dáno. Kdyby měl možnost žít uprostřed evropské vzdělanosti, křesťanských zvyků a mravnosti, jistě by pak předčil i mnohé z bílého plemene*“ (PLEVA J. V., 1990).

Jules Verne má sice sklony k typizaci, zároveň však v jeho dílech najdeme i boj za lidská práva a prvky demokratizace. Ve svých knihách Verne, jak už bylo řečeno, předjímal a proslavil vědecký pokrok. Některé z jeho knih však před ním také varují. Příkladem může být například *Ocelové město*.

Mezi náročným Balzakovým psychologickým románem a bezduchými romanticko-dobrodružnými braky se objevuje něco nového a originálního, Vernův dobrodružný román (KLÁTIK J., 1978).

Vernovi hrdinové jsou mnohdy ještě děti, jindy muži zralého věku, vždy však odvážní dobrodruzi, kteří se mohou chlubit inteligencí a manuální zručností a jsou obklopeni nejmodernějšími vynálezy. V románu *Dvacet tisíc mil pod mořem*

je to ponorné plavidlo, dnes známé jako ponorka. *Tajemný hrad v Karpatech* skýtá fonogram, zvukový a plastický film a v *Cestě na Měsíc* se hovoří o družicích a přistání prvních lidí na sousední planetě. Pro Verne typické cestovatelské prvky najdeme také v díle *Cesta do středu země*, *Ze Země na Měsíc*, *Okolo Měsíce*, či *Cesta kolem světa za osmdesát dní*. I v nich se to hemží nejmodernějšími vynálezy. Nejde však jen o techniku samotnou, ta je jen důkazem toho, jak dokonalý je lidský mozek a jakým způsobem dokáže člověk překonat samotnou přírodu. Tato činnost však nakonec stejně ukazuje zpět k člověku a hlubšímu porozumění jeho vlastnostem a charakteru.

Zároveň, jak Klátik neopomíná zdůraznit, zde hraje významnou roli složka estetická, která na pozadí napínavého děje vytváří neopakovatelné a dokonalé kulisy prostředí divoké a ničím nespoutané přírody, která svými zákony může kdykoli udělat smělým lidským plánům čáru přes rozpočet. Přírodní jevy a lidské snažení spolu souvisí a člověk je proto nesmí brát na lehkou váhu. Naopak, to, co příroda člověku poskytuje, by měl člověk přijímat s pokorou a skromností. Totéž pak platí i v lidských vztazích.

Verne je přesvědčen, že spíše nežli v přírodě, spočívá potencionální nebezpečí v člověku samotném. Pokud se totiž výdobytky nejmodernější techniky dostanou do rukou šílence nebo zlého člověka, s největší pravděpodobností se obrátí proti svým původcům a stanou se hrozbou. V tomto ohledu je asi nejoptimističtější román *Tajuplný ostrov* a dále romány s dětskými hrdiny, jako je *Patnáctiletý kapitán*, *Děti kapitána Granta*, či *Dva roky prázdnin*. Většina těchto děl se dočkala filmového zpracování, kterého se však Jules Verne nedožil. Zemřel 24. 3. 1905 v Amiensu (FRYČER J., 2002).

Spisovatel byl na konci svého života velkým podivínem. Před vytouženou slávou najednou prchá do soukromí svého domu a nová díla publikuje pod pseudonymy. Není proto divu, že čeští čtenáři se o něm dozvídají až díky Janu Nerudovi, který si jeho román *Pět neděl v baloně* přivezl z Paříže (NEFF O., in Zlatý Máj, 1978).

Příčinou tohoto podivínství je nejspíš Vernův zdravotní stav. V roce 1886 je totiž postřelen synem svého bratra Paula – Gastonem. Od té doby se o něj stará jeho syn Michel. Spisovatel ochrnul, ztrácel hybnost a postupně také zrak i sluch. Díky Michelovi se do Vernových děl dostává více fantastických prvků a nejmodernějších technologií. Některé Michelovy knihy tak údajně vyšly pod otcovým jménem (*Věčný Adam a hříčka Den amerického milionáře ve XXIX. století*, *Podivuhodné dobrodružství výpravy Barsacovy*), do jiných zasahoval svými úpravami. Vztah otce a syna původně nebyl příliš kladný. Michel byl zlobivé dítě a nenapravila jej polepšovna, zámořská plavba, ani vzor patnáctiletého kapitána Dicka Sanda. Teprve v dospělosti nachází k otci cestu právě díky

nešťastnému poranění. Návrat „ztraceného syna“ a také funkce pikardského akademika a městského radního v Amiensu mu tak mohly být chabou „náplastí“ na nepříjetí do vysněné Francouzské akademie, kam spisovatele dětských knížek nechtěli přijmout. Tuto hořkou pilulku Verne za svůj život nikdy nestrávil.¹⁵ Vernovo dílo ale navzdory všemu „žije dál“. Jeho unikátnost spočívá v možnosti osvobození od životního stereotypu a dává čtenáři v každém věku možnost prožívat sny a spřádat velkolepé plány. Ukazuje také cestu k lepší budoucnosti lidstva. Obraz dostatku, pohodlí a harmonických vztahů, které člověk může vytvářet a sdílet. Všem bez rozdílu věku, pohlaví i barvy pleti tak odkazuje to nejcennější. Naději.

5.2 Ondřej Neff

Prozaik a literární historik Ondřej Neff, syn známého spisovatele, Vladimíra Neffa, se narodil 26. 6. 1945. Jeho maminka, Vlasta Petrovičová, byla herečka, překladatelka a dramatická tvůrkyně (JANOŮŠEK, P., 1998). Není se proto čemu divit, že se Ondřej, po maturitě na střední všeobecné vzdělávací škole v Praze, začal věnovat spisovatelskému povolání. Svému otci věnuje Neff sbírku pamětí *Večery u krbu* (MENCLOVÁ, V.; VANĚK, V., 2005).

Jako redaktor působil v časopise *Svět v obrazech* a své další vzdělávání zaměřil právě tímto směrem. Poté, co dokončil studia na Institutu osvěty a novinářství, získal doktorát z filozofie a krátce se živil coby fotograf (FORST, V., 1985). Propagoval nakladatelství Albatros, živil se jako redaktor v *Mladé frontě*, v týdeníku *Kmen* a *Ikárii*, kde byl dokonce šéfredaktorem. Při své tvůrčí činnosti zabrousil i do „světa moderních technologií“ a tak si jeho články můžeme přečíst na webových stránkách *Magazínu AmberZine*, v *Softwarových novinách*, či v internetovém deníku *Neviditelný pes*.

Neffovy příspěvky jsou otiskovány v periodikách *Práce*, *Zlatý máj*, *Kmen*, *Svět v obrazech*, *Lidová demokracie*, *Respekt*, či *Dikobraz*. Podílí se na populárně naučných seriálech, píše scénáře do televize a rozhlasu a dramatizuje Vernovy romány. Žánr sci-fi rozvíjí ve svých hrách *Ano, jsem robot*, či *Portonský dryák*. Čtenář má možnost ocitnout se uprostřed *Dobrodružství na planetě snů* nebo se pobavit komiksem *Pérák aneb Toho dne byla mlha* (JANOŮŠEK, P., 1998). Ondřej Neff je zkrátka literárním umělcem originálního ducha a všestranného zaměření. Mezi jeho „speciality“ patří mimo jiné obratné fabulace. Sám několikrát skrýval svou identitu pod šiframi „eff“, či pseudonymem

¹⁵ http://technet.idnes.cz/nesmrtnelne-vynalezy-julesa-verna-dl9-/tec_technika.asp?c=A050327_182943_digital_eck

Paula Mannová a svůj intelektuální nadhled projevil už v prvních sbírkách pro děti – *Holky se perou jinak*, či v rámci humorných fejetonů pro dospělé – *Klukoviny a tátoviny*.

Od „láskyplné komiky rodinných vztahů“ zvolna přechází ke „groteskní, satirické hyperbolizaci lidské extravagance a bizarnosti“ (JANOUSEK, P., 1998, s. 98). Plně se projevující v románu *A včely se vyrojily*. Sbírka *Tajná kniha o fotografii* zase populární formou rozebírá otázky tvůrčí praxe v oboru amatérské fotografie (FORST, V., 1985). Krom digitální fotografie zajímá autora také např. kosmonautika, či politické události. V osmdesátých letech se projevuje v oblasti povídkové tvůrčí činnosti (*Vejsce naruby, Čtvrtý den až navěky, Jádru pudla*). V dalším desetiletí se věnuje téměř výhradně žánru science-fiction (CHALOUPKA, O, 2005).

Autorův největší přínos české literatuře tkví bezpochyby právě v překladatelské a tvůrčí činnosti z této oblasti. Krom monografie *Podivuhodný svět Julese Verna* píše několik studií o historii science fiction u nás – *Tři eseje o české sci-fi* (JANOUSEK, P., 1998) a *Něco je jinak*. Ondřej Neff je mistrným tvůrcem „ostrých dějových zvrátů, účelného zacházení s obecnou mluvou či slangem“ a typická je pro něj také „ironie vůči světu, kde člověk nevědomky strojí pasti sám sobě“ (MENCLOVÁ, V.; VAŇKA, V., 2005, s. 468).

V neposlední řadě je nutno zmínit Neffovu vlastní beletristickou tvorbu – *Zepelín na Měsíci, Bůh s. r. o.* apod. (MENCLOVÁ, V.; VAŇKA, V., 2005), včetně adaptací nejznámějších Vernových románů – *Nový hrabě Monte Christo, Dvacet tisíc mil pod mořem, Patnáctiletý kapitán, Pět neděl v balonu, Tajuplný ostrov* ad.

6. PRVNÍ ROBINSONÁDA KOLEKTIVNÍHO TYPU

6.1 Tajuplný ostrov

Román *Tajuplný ostrov* vydal nakladatel Pierre-Jules Hetzel v roce 1875 jako dvanáctý svazek cyklu *Podivuhodné cesty*. Hlavním cílem tohoto projektu bylo postihnout dosavadní poznatky lidstva a to pokud možno ze všech oblastí. Jmenovitě zeměpisných, geologických, fyzikálních i astronomických. Toto barvitě zpracování světových dějin má čtenářům krom pobavení přinést také všeobecný rozhled (POLÁK M., 2009).

„Je to vlastně robinsonáda, po objevení kapitána Nema vědecko-fantastický román. Završuje jednu z volných trilogií J. Verna: *Děti kapitána Granta* (1868) a *Dvacet tisíc mil pod mořem* (1871). Volně je spojují osudy několika postav,“ píše Polák (POLÁK M., 2009,

s. 180). Odkazuje tak na osudy Ayrtona, obráceného zločince, vysazeného kapitánem Grantem na ostrově Tabor a tajemného kapitána Nema, jehož osud se, v knize *Tajuplný ostrov*, naplní.

Polák uvádí, že právě postava kapitána Nema působila mezi Vernem a jeho nakladatelem už od počátku rozepře. Příčinou byl Vernem zamýšlený polský původ této postavy a její nenávist k ruským vykořisťovatelům. Herzel, který správně tušil, že by tak Verne mohl přijít o část čtenářů, navrhl udělat z Nema dakkarského prince, indického radžova syna a vnuka hrdiny Tippo Saiba. V tomto případě byla Nemova nenávist oprávněně směřována na Angličany, v jejichž područí se Indie nacházela. Povstání sipajů, které v roce 1857 Nemo vyvolal, však bylo potlačeno. Jeho otec, matka i obě jeho děti zahynuli a jemu samotnému nezbývalo, než odejít do ústraní. Na opuštěném ostrově zbudoval základnu pro konstrukci ponorného plavidla – Nautilu. Tato ponorka mu zaručila soukromí a bezpečí, ale mohla se také stát hrozbou. Nemo díky ní získal nadvládu nad celou mořskou říší, ale to mu nestačilo. Stále toužil po vymanění své země z anglického područí. Poklady z potopených lodí mu zajistily existenci v luxusních podmínkách a navíc jimi mohl tajně podporovat vojenská tažení proti Anglii. Teprve k stáru zjistil, že ne všichni Angličané jsou v jádru špatní lidé a to právě díky kolonistům, kteří ztroskotali na ostrově, u nějž Nautilus kotvil. Tady zkoumal podmořský svět a těšil se z jeho darů moře i svého „ostrovního ráje.“ Během let kdy cestoval po světě a studoval, získal mnoho zkušeností, které mohl uplatnit při své vědecké práci. Využil přírodních zdrojů energie, o kterých se lidstvu dosud ani nesnilo a byl svým vlastním pánem, ale to už jen jiné vyprávění.

6.1.1 Dějová linie a výklad Tajuplného ostrova

Příběh Tajuplného ostrova je rozdělen do tří částí – *Vzdušní trosečníci*, *Opuštěný* a *Tajemství ostrova*. V první části se skupina mužů vedená Cyrusem Smithem zachrání na opuštěném ostrově a buduje zde novou anglickou kolonii. V druhé části zachraňují trosečníka Ayrtona a vrací mu lidskou podobu i důstojnost. Poslední část pojednává o souboji s piráty a setkání s kapitánem Nemem. Trosečníci odhalují ostrovní tajemství a zachraňují se před smrtí na opuštěném skalisku, které jediné zůstalo po výbuchu ostrova v moři zachováno.

Celý román se dá zároveň vnímat jako „*alegorie ideální lidské společnosti*“ (FISCHER J. O., 1964, s. 180). Podle mínění Ondřeje Neffa se Jules Verne při psaní svého

Tajuplného ostrova inspiroval Robinsonem Švýcarským¹⁶. V Tajuplném ostrově Verne „ukazuje sílu člověka v kolektivu, toto dílo je oslavou svobodné práce“ (BRANČÍKOVÁ Z., 1977, s. 180).

Cesta románových hrdinů začíná na (pro robinsonády poněkud neobvyklém) místě – ve vzduchu. Horkovzdušný balon hnaný rychlostí 160 km/h se otáčel ve vzduchu kolem své osy a rychle ztrácel výšku. V tuto chvíli nevíme, kde se tu balon vzal, kdo jsou lidé v jeho proutěném koši, ani kam je vzdušný proud prudkého Maelstromu zanesl. Události, které tomu všemu předcházely, se dozvídáme teprve v kapitole druhé, Neffem později nazvané „Odlet v bouři“ (NEFF O., 2009, s. 14).

Zde vyčteme informace o válečném konfliktu, který zuří mezi obyvateli severní a jižní Ameriky a útěku pěti zajatců z obleženého tábora. Aby oblehatelům nepadla do rukou městská pokladna, rozhodnou se lidé ve městě k její přepravě do bezpečí. Jaké musí být jejich překvapení, když v bouřné noci z dvacátého na jednadvacátého března roku 1865 balon opustí své kotviště a řízen pěti uprchlíky zamíří nad vody oceánu. V dějinách balonového vzduchoplavectví je Tichý oceán takřka nepřekonatelnou překážkou. Přesto Vernovi hrdinové ztroskotali se svým balonem právě uprostřed Tichého oceánu, na ostrově, který pojmenovali jako Lincolnův. Ostrov leží na 34° 57' jižní šířky a 150° 30' západní délky dva tisíce kilometrů od nejbližší země - Polynésie. Navíc je tento ostrov malým pozemským Rájem. V jeho zákoutích nalézají hrdinové vše potřebné k pohodlnému životu. Příjemné klima ostrova způsobuje, že se tu nachází fauna a flóra, která by, co se týče místa výskytu, těžko hledala společného jmenovatele. Proto je nutné brát některé údaje s rezervou. Verne tuto podivnou skutečnost vysvětluje tím, že ostrov byl dříve součástí pevniny, která byla postupně zatopena. Toto vysvětlení dodává exotickému prostředí na věrohodnosti a působí proto mnohem přesvědčivěji, než například ve Wyssově díle Švýcarský Robinson. Přesto, jak Ondřej Neff správně podotýká, jen samotné geologické podloží odpovídá několika geografickým pásmům dohromady.

„U vzdělaného Verna se těžko bude jednat o školáckou chybu,“ píše Neff v doslovu své adaptace (NEFF, O., 2009, s. 240). Podle Neffova mínění si z nás autor chtěl udělat „dobrý den“ a tyto výstřelky označuje za „učencův žert“. Možná však šlo spíše o to, abychom nabyli dojmu exotického prostředí, které je přitažlivější, rozmanitější a čtenářsky zajímavější. Na stejnou kartu totiž vsadil i Johann David Wyss ve zmíněném

¹⁶ http://neviditelnypes.lidovky.cz/literatura-roman-na-druhy-pokus-daj-/p_scifi.asp?c=A100208_212650_p_scifi_hpe

Švýcarském Robinsonovi. Jeho příběh byl sice poutavý a čtenářsky ceněný, umělecké kvality svého následovníka však přece jen nedosáhl.

Nejpravděpodobnějším vysvětlením Vernových zásahů „proti přírodě“ tak zůstává možnost, že se nejednalo ani tak o výstřelky, jeho spíše nijak netajený záměr seznámit čtenáře s pokud možno co největším počtem soudobých vědeckých poznatků a reálnost skutečného výskytu tolika živočišných a rostlinných druhů na jednom místě tomu musela být podřízena. Domníváme se proto, že se spíše než o žert, jednalo o Vernův osvětový záměr. Nelze, než obdivovat um, s jakým Verne do svého románu zakomponoval na pětapadesát druhů zvířat a okolo padesáti zástupců rostlinné říše.

Krom této originality předčí Verne své předchůdce především v počtu a technické dokonalosti vynálezů, které si jeho „kolonisté“ opatřili. Podle slov jedné z hlavních postav stokrát předčili Robinsona, pro kterého všechny tyto věci musely být „*hotovým zázrakem*“. Vernovi hrdinové totiž „*věděli a člověk, který ví, musí mít úspěch tam, kde jiní ztroskotávají a hynou*“ (VERNE J., 1988, s. 147).

Toto zajímavé srovnání s dílem jiného tvůrce robinsonád není pro Verna ojedinělé. Již na čtyřicáté páté straně svého románu podotýká, že „*románoví hrdinové Daniela Defoea a Johanna Wyse, stejně jako skuteční trosečníci Selkirk a Raynal na ostrově Juan Fernandez a na Auclandských ostrovech, nebyli nikdy v postavení tak zoufalém. Měli aspoň mnoho věcí ze ztroskotané lodi, měli zrní a zvířata, nástroje a střelivo a z trosek vyvržených na břeh si mohli opatřit prostředky nezbytné k životu. Nestáli hned od počátku proti přírodě bez jediné zbraně. Ale tady neměli trosečníci žádný nástroj ani žádné nářadí. Od ničeho se museli dostat ke všemu!*“ (VERNE J., 1988, s. 45).

Na začátku příběhu hrdinové nevlastní nic, protože vše vyhodili do mořských vln, aby odlehčili balon. Postupně, díky svým znalostem a třem rokům pilné spolupráce, si opatřují vše, co moderní člověk potřebuje ke svému životu. Ostrov se hrdinům stává druhým domovem a díky odborným znalostem Cyruse Smithe se život na něm postupně stává snesitelným, ba záviděníhodným. Smith, Pencroff, Harbert a Top si zde zbudují sídlo, obdělávají pole a loví zvěř. Společně obrátí přírodní síly ve svůj prospěch a z trosečníků se stávají kolonisté. Díky nenápadným zásahům hlavní postavy románu *Dvacet tisíc mil pod mořem* – zmiňovaného kapitána Nema, nehrozí obyvatelům ostrova žádné nebezpečí. Nemo kolonistům pomůže zničit loď nebezpečných pirátů, na přírodní síly však jeho prostředky nestačí. Po odhalení své totožnosti prosí skupinu trosečníků, aby po jeho smrti ponorku potopila. Jakmile se tak stane, dochází na ostrově k onomu sopečnému výbuchu, po němž z ostrova zbude jen ono skalisko, na kterém

trosečníci na začátku příběhu přistáli se svým balonem. Zde, po čtrnácti dnech trpkého strádání, se konečně dočkají svých zachránců. Jachta Duncan, která připlouvá pro bývalého trestance Ayrtona, je vezme na svou palubu a odveze domů, do Ameriky. Po návratu do vlasti si přátelé zakládají vlastní kolonii, kterou (na památku svého ostrova) pojmenují Lincolnovým jménem a dál zde žijí v přátelském soužití.

6.1.2 Ústřední myšlenky a adaptace Tajuplného ostrova

Za dobu pobytu na Lincolnově ostrově budují kolonisté něco, čemu lze jen těžko uvěřit. Od cihel, kterými jejich budovatelská činnost na ostrově začíná, postupují až ke zdviži, nábytku, mostům a ohradám, větrnému mlýnu a telegrafnímu spojení. Podle polohy hvězd na obloze vypočítají zeměpisnou šířku a délku ostrova a s téměř naprostou přesností určí jeho polohu. Inženýr Smith také provádí mnohé chemické pokusy, které s železnou pravidelností končí úspěchem a kolonisté díky nim získají přírodní mýdlo, výbušný nitroglycerin či sklo. Díky Herbertovi, nejmladšími členu skupiny, také získávají dostatečné množství užitných rostlin a bylin vhodných pro výrobu léčiv i pochutin. Zanedlouho si tak mohou pochutnávat na vlastnoručně vyrobeném pivním moku, či vypěstované zelenině a chlebových bochnících. Tavbou železa získávají nástroje pro obdělávání půdy a stavbu lodí, na které zachraňují trosečníka Ayrtona z Taboru. Ochočená zvířata jim pomáhají v práci na poli i v lese a ta ulovená zpestřují jejich jídelníček. Zdá se, že kolonisté mají, nebo mohou mít, téměř všechno, na co si vzpomenou. Je tu však přece jen něco, co jim nedává spát. Krom tajemné postavy, která zasahuje do dění na ostrově a po jejíž totožnosti dlouho marně pátrají, se jedná o otázky veskrze filozofické, jež si klade sám autor. První z nich, zda se člověk může změnit ze zločince na čestného člověka vlivem prostředí, byla zodpovězena již v robinsonádách starších, konkrétně díle J. V. Plevy. Ten věří, že je to možné. V tomto příběhu se o stejném závěru poučíme u osudu Ayrtona, který se získaným přátelstvím stává novým člověkem.

I v případě kapitána Nema Verne hledá odpověď na otázku, zda je možné odčinit svou vinu. I v tomto případě dostáváme kladnou odpověď. Nemo sám zjišťuje, že pomsta člověku nepřináší žádné uspokojení, ba naopak, vede jen k dalšímu utrpení. Loď lorda Glenarvana, řízená Robertem, synem kapitána Granta, nalézá trosečníky na základě souřadnic, které Nemo zanechal na ostrově Tabor. Jen díky jeho poslednímu předsmrtnému zásahu pro ně dobrodružství končí šťastně.

Podle Brančíkové význam Vernových děl netkví ve formálně kompoziční stránce, ani v předvídání vědeckých objevů, nýbrž v objevitelství samotném, které je oslavou člověka, jeho práce a hrdinství (BRANČÍKOVÁ Z., 1977).

Slovy Neffa je Vernovo dílo určeno pro ty, „*kdo si dovedou vážít hodnoty naivního snu i v době, která v mnoha směrech předčila fantazii i nejsmělejších utopistů*“ (NEFF O., 1978, s. 127). Běhounek dokonce tvrdí, že Verne má mladé generaci stále ještě co říci a doposud dokáže uspokojit jejich touhu po dobrodružství. Přes všechn humanismus vidí Běhounek v jeho díle klasické ideje soudobé buržoazní Francie a připouští i technické, zeměpisné a geologické chyby, na které upozorňují mnozí kritikové. Nesouhlasí však s tím, že by dílo mělo být adaptováno. „*Každý rozumný člověk si řekne, že přizpůsobit knihu dnešním našim společenským zásadám znamená z gruntu ji přepracovat anebo úplně ji zavrhnout. Obojí je nesmysl...*“ říká akademik a dodává, že by tak Verne svou „*jedinečnou tvůrčí schopnost osnovat dobrodružné situace s vtipným řešením nadobro ztratil*“ (BĚHOUNEK F., in Zlatý Máj, 1964, s. 116).

Proti přepracování podle něj mluví i fakt, že dnešní mládež zvyklá na science fiction nebude lpět na faktech a spíše ocení poutavou fabulaci, než výchovně vzdělávací publikaci nezáživného obsahu. Navrhuje opatřit dílo kvalifikovaným doslovem, kde budou některé nesrovnalosti vysvětleny, ale jinak dílo nijak nekrátit, ani neupravovat. Naopak u Švýcarského Robinsona, či Robinsona Defoeova připouští Běhounek adaptace jako rozumné a žádoucí řešení.

„*Plevův Robinson dokazuje, že to lze provést bez újmy umělecké hodnoty díla a bez poškození jeho romantické přitažlivosti*“ (BĚHOUNEK F., in Zlatý Máj, 1964, s. 116).

J. M. Janatka jeho názor sdílí. Pochopitelně podle něj nelze zachovávat původní archaismy a zastaralé výrazové prostředky, ale jádro díla musí zůstat zachováno a k textovým změnám lze přistupovat i způsobem, který dílu nikterak neubere na kvalitách. Vydavatel pak musí rozumět autorovu záměru a úpravy díky tomu provádět „*znale, dbale a s citem...sešlost věkem není věru choroba Vernových děl*“ (JANATKA J. M., in Zlatý Máj, 1946, s. 278). Řešením jsou podle něj také moderní překlady, o kterých hovoří Běhounek – kvalitní, moderní a doplněné poučným doslovem.

Navzdory jejich filozofickému snažení se Verne několika adaptací svých knih přece jen dočkal. U nás se tomuto tématu věnuje Ondřej Neff. Ten se životem a dílem svého oblíbence podrobně zabývá v knize *Podivuhodný svět Julese Verna*. Neff adaptoval hned několik Vernových knih. Příkladem uveďme tři nejznámější – *Pět neděl v baloně*,

Dvacet tisíc mil pod mořem a námi rozebíraný *Tajuplný ostrov*. Pod jeho taktovkou však vznikla například i rozhlasová adaptace románu *Vynález zkázy* atd.

6.1.3 Tajuplný ostrov v adaptaci Ondřeje Neffa - srovnání

Zatímco Jules Verne volí tradičně popisný styl vypravování, „ostřílený“ český autor knížek pro děti i dospělé, Ondřej Neff, vsází spíše na dějovou linku příběhu. Původní *Tajuplný ostrov* odhaluje příběh pěti trosečníků na 483 stranách textu doplněného o perokresby J. Férata. Neffovo přepracování čítá 237 stran a grafickou podobu mu dodává Zdeněk Burian. Z původních dvaceti kapitol zůstalo deset.

V adaptovaném textu jsou eliminovány popisné pasáže. Autor se soustředí především na dějovou linku a čtenářům podává poutavý a napínavý příběh, zbavený vleklých úvahových pasáží a k čtenářově škodě i některých osvětových tendencí.

Verne člení text na číselně označené kapitoly s podnadpisy předjímajícími sled nadcházejících událostí. V Neffově zpracování jsou jednotlivé kapitoly opatřeny nadpisy z části kopírujícími původní Vernovy podnadpisy a zčásti nově vytvořenými, originálními názvy.

V úvodní kapitole se Neffovi lépe daří vystihnout podstatu války Severu proti Jihu. Jeho popis postav však originálu odpovídá jen z části, neboť zcela opomíjí jejich vnitřní charakteristiku. Nelze tvrdit, že čtenář bude nějak výrazně ochuzen, protože „numismatická hlava“ Cyruse Smithe by jeho představivost stejně příliš neobohatila a z jednání postav lze později jednoznačně usuzovat, jakých jsou vlastností. Přesto jsou to první známky toho, že Neffův příběh nemá sloužit jen jako prostředek vzdělávání, upřednostňuje funkci zábavnou a estetickou. K tomu slouží i přidané pasáže s přestřelkou v zajateckém táboře a dalšími nepůvodními zápletkami dobrodružného charakteru. Ačkoli se Neff snaží vysvětlit a zjednodušit nepřehledné pasáže textu, sám se dopouští jisté nepřesnosti, ba metafyzického vysvětlení jevu, kdy trosečníci vyvržení na skalisko uprostřed moře spekulují o blízkosti pevniny. Verne uvádí, že přítomnost jiné země zjistí díky ozvěně vyvolané Nabovým výkřikem. V Neffově verzi Pencroff nedalekou pevninu „cítí.“

Neff také vypouští vysvětlivky k některým druhům exotického fauny a flóry, což knize zásadním způsobem ubírá na informativnosti. Možná, že by neškodilo zařadit vysvětlivky alespoň do závěru.

Verne nabízí svému čtenáři poučné odkazy na výroky a činy slavných myslitelů, vojevůdců a dalších historických postav i skutky postav bájných a mytologických (např. Prometheus zmiňovaný v páté kapitole).

Milovníky historie navíc jistě potěší, že většina popisovaných událostí přesně zapadá do dobových reálií. Čteme-li například o novinovém plátku *New York Herald*, v němž působil novinář Spilette, můžeme si být jisti, že tyto noviny v soudobé Americe skutečně vycházely. Podobným způsobem se do díla promítají i některé další, dnes již historické události Vernovy doby. Na základě těchto poznatků už nás nejspíš nepřekvapí ani to, že podle webových stránek *The world at war* do dějin maledivského ostrova Guadeloupe opravdu zasáhl hurikán, který 26. července roku 1825 zničil město Basse Terre¹⁷.

Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že Vernovým záměrem opravdu bylo předložit čtenářům román vpravdě vědecký, s vysokou výpovědní hodnotou a reálným kontextem. Tedy jakousi malou encyklopedii soudobých vědeckých poznatků ze všech oblastí života lidské společnosti. Zajímavé pro nás může být například srovnání tehdejších technických údajů s dnešními. Zatímco ve Vernově době horkovzdušný balon o objemu 1700 m³ unesl až šest pasažérů, dnešní balonové společnosti uvádějí nosnost pět osob na 3000 m³.¹⁸

Chtěl-li Neff učinit Vernovo dílo čtivější, zákonitě musel některé ze „suše poučných“ pasáží vypustit. Naštěstí pro příští generace učinil to způsobem nanejvýš uvážlivým a citlivým. Jak sám přiznává, z Vernova originálu vymýtil především Pencroffův kuřácký zlovyk, který podle jeho mínění v knížce pro děti nemá co dělat¹⁹.

Verne nechává v závěru příběhu postřeleného Herberta převést z ohrady do Žulového domu. Náročný přesun způsobí v tomto případě nedozírné následky na pacientově zdravotním stavu. Naproti tomu v Neffově pojetí Herbert především teskní po Ayrtonovi a těžko říci, zda mu v léčbě více pomůže chinin nebo přítelova přítomnost. Vernovi piráti nezamýšlejí útok nitroglycerinem, jen poničí hospodářské stavby na planině Výhledu. Kolonisté tak sice přijdou o část svého pracně vybudovaného majetku, ale zvýšením hladiny jezera včas zabezpečí vstup do svého hlavního sídla – Žulového domu. Hrdinové adaptovaného románu podobné štěstí nemají a v ohrožení se tak ocitá veškerý jejich majetek i vláda nad ostrovem. V obou případech zůstává obydlí trosečníků

¹⁷ <http://www.schudak.de/timelines/guadeloupe1493-1946.html>

¹⁸ <http://www.vzduchoplavec.cz/o-balonech-historie-balonoveho-letani-bezpecnost-letu-balonem/>

¹⁹ http://neviditelnypes.lidovky.cz/literatura-roman-na-druhy-pokus-daj/p_scifi.asp?c=A100208_212650_p_scifi_hpe

nedotčené a piráti končí povraždění neznámou zbraní. Původcem tohoto zásahu je, jak víme, kapitán Nemo.

Nema vykresluje Verne jako polepšeného kajícíka, který má na svědomí životy pasažérů potopené lodi a který si nepřeje nic jiného, než zemřít a být potopen i se svou ponorkou – Nautilem. Jelikož kapitánovo plavidlo nemůže opustit vody své domovské podzemní jeskyně, jsou kolonisté vázáni slibem, který je zavazuje zahladit po něm stopy.

Neff v tomto případě udělal cosi překvapivého. Z Nema vytvořil kladného hrdinu a „spasitele světa“, který svým zásahem zachrání planetu Zemi před zánikem a sám při tom zahyne. Podle odkazu na knihu *Cesta do středu Země* existuje v zemském jádru jeskyně, jejíž zničení by narušilo křehkou rovnováhu přírodních sil a vedlo ke zhoubě celého lidstva. Výbuch sopky na Lincolnově ostrově by mohl být příčinou této katastrofy, neboť prorazí-li proud lávy do středu země, bude tato jeskyně porušena a Země zničena. Odvede-li však sopka erupci k povrchu, bude zničen jen Lincolnův ostrov, ale všechno ostatní zůstane zachováno. Takto Neff postavil závěr příběhu přímo „na ostří nože“ a čtenářům předložil zásadní otázku. Všechno nebo nic? Je pochopitelné, že v tomto případě mohl čtenář chválit autora za jeho úmysl zachránit lidstvo i kolonisty a chápal nevyhnutelnost zničení ostrova. Vernovi čtenáři mohli být naopak právem zděšeni takovýmto koncem onoho malého pozemského ráje. Ať už je byl příběh směřován jakkoli, jisté je jedno: v obou případech byl ten malebný přírodní kout rozmetán výbuchem a kolonisté přežili. Co chtít víc? Možná jen hledat pod povrchem příběhu.

6.1.4 Přínos Tajuplného ostrova pro čtenáře

Co krom dějových prvků může román čtenáři přinést? Zřetelnější je to nejspíš v díle Neffově. Autor zde velmi zdůrazňuje pacifistické a vlastenecké myšlenky a naopak zmírňuje nebo zcela vynechává scény zobrazující násilí, a to především na zvířatech. Díky této snaze přežívá závěrečnou katastrofu i Vernem „odepsaný“ orangutan Jup a bez ztrát na životech se obejdou i opice přepadnuvší Žulový dům. Verne sice zobrazuje i „krev“, ale dodejme, že také realitu, jíž rozhodně nemůže pohoršit. Dodejme, že Verne ukazuje také velmi pěkný vztah člověka k přírodě. Kolonisté do jejích zákonitostí zasahují jen v nejnutnější míře, pouze využívají jejích zdrojů ve svůj prospěch a zvířata zabíjejí jen v sebeobraně nebo v takové míře, aby je zužitkovali pro své potřeby. Dodejme, že dnešní mladá generace je zvyklá na mnohem „krutější podívanou“. Jsme přesvědčeni, že Verne nebere dětem jejich iluze. Naopak, jeho úvahy o budoucnosti lidské civilizace se pomalu,

ale jistě naplňují. Lidé hledají alternativní topné a palivové prostředky a spekulují o vlivech slunečního záření na zachování pozemského života, přesně, jak Verne v románu předpovídal. Také v tom spočívá nadčasovost jeho odkazu.

Ondřej Neff vytvořil převyprávění Vernova Tajuplného ostrova s vizí uchování myšlenek tohoto velikána pro budoucí generace a jejich sebeuvědomění. Věděl, že myšlenky, které v díle záměrně zdůrazňuje, mohou být základem hodnotové orientace dnešních i budoucích mladých čtenářů. K tomu, aby pronikly do jejich srdcí, však mohlo dojít jedině tehdy, budou-li podány v čtivé, zestručněné podobě s rychlým dějovým spádem. Takovýto rámec jim podle Neffových domněnek mohl zajistit mnohem vstřícnější přijetí, než v původní „pětisetstránkové“ podobě.

Na obhajobu svých záměrů Neff říká: *„Možná, že jsem odvedl špatnou práci a nechť jsem po právu kritizován. Možná, že lidé záměr vydat převyprávěné verneovky nepřijmou a budou se držet originálů, v nové době skvěle vydávaných brněnským Návratem.“*²⁰ Reaguje tak na kritiku Ondřeje Bezra, který Neffa pranýřuje za to, že z kapitána Nema udělal klaného hrdinu, který už v adaptaci románu Dvacet tisíc mil pod mořem místo vraždění velryb tyto kytovce zachraňuje a vsazením dějových prvků zásadně mění původní příběh. Podle Bezra má Neff adaptace Vernových knih uvádět jako vlastní dílo, klasikem pouze inspirované. Na celé „kauze“ je znatelné, že otázka adaptací děl do modernější podoby je stále „palčivá“ a ani sami literární odborníci v ní nemají jasno. Otázkou zůstává, co na to čtenáři. Bude pro ně nová verze románu přijatelnější? Vráť se k četbě „klasiky“, nebo ani nebudou vědět, kdo původní dílo napsal a jak se děj originálu lišil od adaptace, která se jim dostala do rukou? Na tyto otázky bude možné odpovědět až s odstupem času. Do té doby hrdinům „držme palce“, aby v takové, či onaké podobě v povědomí čtenářů vůbec zůstali.

7. ROBINSONÁDY V ČÍTANKÁCH

Abychom se dopátrali příčin opomíjení robinsonád dnešními mladými čtenáři, zaměříme nyní pozornost na zdroj jejich primárního kontaktu s literárními zdroji.

Že dnešní mládež příliš nečte, je patrné z mnohých výzkumů (PISA, PIRLS ad.). Příčiny jsou různorodé a jejich spektrum je natolik široké, že není možné jej v této práci v celé šíři

²⁰ http://kultura.idnes.cz/ondrej-neff-haji-sveho-nema-nikoli-kladas-ale-zaporas-pcc/literatura.asp?c=A080617_111030_literatura_ob

postihnout. Co však lze vydedukovat, jsou některé příčiny čtenářského nezájmu o žánr robinsonád. Hlavní příčina pochopitelně tkví v popisném charakteru příběhu, na což reagovali další autoři adaptacemi příběhů. Ty měly čtenáře k těmto příběhům znovu připoutat. Co se jim však do románů vtělit nepodařilo, je prvek milostných vztahů. Největší překážkou na cestě robinsonád ke čtenářům je však především to, že se téměř nevyskytují ve školních čítankách. Čítanky jsou totiž v dnešní době jeden z mála prostředků přístupu čtenářů k literatuře a jako takové sehrávají významnou roli v povědomí čtenářů o samotné existenci daného typu literatury.

Pro potřeby naší práce jsme vybrali dvě řady čítanek, které považujeme za základní pilíře školní výuky v naší republice. Patriotkou první z nich je paní doktorka Vlasta Řeřichová, která působí na Pedagogické fakultě univerzity Palackého v Olomouci. Na tvorbě této řady čítanek s ní spolupracovala docentka Dagmar Dorovská. Ve jménu pátrání po výskytu robinsonád v těchto čítankách jsme si „na paškál“ vzali jen ty, pro něž je výskyt těchto příběhů nanejvýš pravděpodobný, tedy čítanky určené pro šestý až devátý ročník. Ke všem čítankám existují také pracovní sešity, ve kterých mají žáci možnost pracovat s ukázkami a rozvíjet klíčové kompetence dané rámcovými a školními vzdělávacími programy. Samostatná práce s textem je navíc důležitá pro zvyšování schopnosti porozumění textu. Ta v poslední době zaznamenává klesající tendenci a je proto vhodné zaměřit se na její rozvoj. Tento způsob práce navíc dává učiteli i žákovi zpětnou vazbu a podporuje jej v získávání informací, navazování mezipředmětových vztahů atd.

Čítanka pro šestý ročník vychází svou skladbou z pokladnice české i světové literatury. Mladí čtenáři mají možnost seznámit se v ní s díly literárních klasiků i soudobou tvorbou pro děti. Jednotlivé úryvky jsou uspořádány podle žánru a snaží se o všestranný rozvoj dětského čtenáře. Text je navíc doplněn ilustracemi, které čtenářům usnadňují orientaci v textu.²¹ V této čítance nalezneme sekci dobrodružné literatury, v níž dominují jména jako Eduard Štorch, Jonathan Swift, Karel May, či Milena Lukešová. Najdeme zde také Julese Verna, jedná se však o ukázkou z díla *Volverina*. František Běhounek, další z tvůrců robinsonád, je prezentován dílem *Pemikan*.

Zde, ani v ostatních čítankách této edice, jména jako Daniel Defoe, Josef Věromír Pleva či Johan David Wyss v nich vůbec nezazní. Čítanky sedm, osm a devět sice zaznamenávají soudobé trendy a „hýří“ kvalitní literární produkcí, ke klasickým robinsonádám se však nevracejí. Čítanka pro sedmý ročník „brousí“ mimo jiné

²¹ <http://www.dobre-knihy.cz/detail/135800/citanka-6.htm>

do multikulturní tematiky, neboť v ní nechybějí ukázky z romské slovesnosti a tvorby jiných kultur. Osmé ročníky mohou obdivovat literaturu starých kultur a projdou literární tvorbou od historie až po devatenácté století. Čítanka označená číslem devět vyšla v roce 2001, jako poslední ze série těchto „olomouckých“ čítanek pro základní školy a gymnázia. Ta vykresluje tvorbu „moderní doby“ a snaží se o prohloubení zájmu o mimoškolní četbu žáků. Kromě samotných ukázek naleznou čtenáři na jejích stránkách také fotografie literárních tvůrců, dobové plakáty a obrazy a další ilustrace.

Podobné nároky si klade také čítanka vycházející v jedné z nejznámějších a také nej kvalitnějších učebnicových edic – Fraus. Tato čítanková řada vznikla spoluprací doktorky Ladislavy Lederbuchové, Evy Beránkové (spoluautorka čítanky pro 7. ročník) a Monika Stehlíková (čítanka pro 8. třídu). Autorky daly své čítankové řadě podtitul „*učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*“ a čítanky pro druhý stupeň, označené čísly 6 až 9, vycházely od roku 2003 v pravidelných ročních periodách. Čítanky edice Fraus nabízí čtenářům nejen ukázky z tvorby jednotlivých autorů, ale také možnosti interpretace těchto děl. Ukázky jsou řazeny do tematických celků, v čítankách pro osmou a devátou třídu řadí ukázky podle historického vývoje.

Všechny učebnice dokreslují reprodukované perokresby, fotografická a obrazová dokumentace a připojují se také autorské komentáře, určené pro zájemce. V závěru jednotlivých kapitol najde čtenář typy na mimočítankovou četbu, ale také souhrn poznatků a odkazů na tematické souvislosti. Paratextové odkazy směřují žáky k rozšiřování obzorů v oblasti kultury a práce se slovníkovými a jinými doplňkovými publikacemi. Učitelům slouží paralelní řada učebnic s náměty na diskuse a jiné aktivity aplikovatelné v hodinách literární výchovy. Tyto didaktické příručky napomáhají učitelům odpoutat se od literárně-teoretické koncepce hodin a přejít k formě výuky využívající mezipředmětových vztahů, hry s textem a textové interpretace.²² Ani v jedné z těchto čítanek nenajdeme o robinsonádách jakékoli zmínky.

Čítanky, kde naopak tyto texty najdeme, jsou dílem J. Soukala (*Literární výchova pro druhý stupeň základní školy*). Tato učebnice vyšla v roce 2009 a najdeme zde ukázku z Robinsona Crusoa převyprávěného Františkem Novotným. Pavel Šrut a Barbara Lukešová zase zařadili do své *Čítanky 6 pro šestý ročník základní školy* (1999) Robinsona J. V. Plevy. Stejně postupoval i Vladimír Nezkusil. Jeho čítanka (také z r. 1999) je určena

²² <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=463>

pro žáky osmých tříd. Na překlad Alberta Vyskočila vsadila v roce 2002 Věra Martínková (*Literatura 8*). Téma robinsonád se vyskytlo také v díle Hoffmannových - *Český jazyk 7, literatura a komunikace* z roku 1999, čítance pro šestou třídu od Fialové a Podzimka ad. Z výše uvedeného vyplývá, že soudobí autoři učebnic zařazují robinsonády do čítanek stále méně.

8. ZÁVĚR

Když jsem vybírala téma své bakalářské práce, a dokonce i když jsem k ní začala psát úvodní slovo, netušila jsem, že narazím na tolik podnětných a zajímavých otázek, které se tématu robinsonád týkají. Mým cílem bylo dozvědět se více ze života tvůrců robinsonád a něco málo o historii a charakteristice jejich děl. Články, recenze a úvahy na téma literárních adaptací (konkrétně Plevovy úpravy Robinsona Crusoa) mi posloužily jako vzor pro vlastní srovnávání. Jeho „objektem“ se stalo dílo průkopníka kolektivních robinsonád, Julese Verna, Tajuplný ostrov. Zjistila jsem, že autor jeho adaptace, Ondřej Neff, zpracoval látku s jistými dějovými odchylkami, přesto však pro dnešního čtenáře čtivou a jazykově i obsahově přijatelnou formou. Zaobírala jsem se také tím, zda se robinsonády vyskytují ve školních čítankách. Učebnice totiž považují za ústřední zdroj kontaktu dnešních čtenářů s knižním hrdinou. Zjistila jsem, že zatímco dříve se tyto příběhy v čítankách vyskytovaly poměrně často, dnes jejich frekvence výrazně klesá. Již v úvodu jsem nastínila, proč považuji za důležité, aby se příští generace s robinsonádami seznámily. V prvé řadě je to velká poučnost těchto příběhů, nezměrné množství informací, které z nich čtenáři mohou čerpat, navíc podaných zábavnou formou dobrodružného vypravování. Obtížně sdělitelné vlastenecké hodnoty a myšlenky jsou do příběhu vtěleny s nevtíravou přirozeností. Tato dává čtenáři možnost utvořit si vlastní názor na otázky svobody, míru a přátelství. Verne zároveň buduje u čtenáře povědomí o historických událostech a vizích do budoucnosti, podložených vědeckými výzkumy. Také jimi autor předčil tvorbu svých předchůdců, současníků i následovníků. Nadčasovost těchto i ostatních robinsonád spočívá mimo jiné v příkladném vztahu člověka k přírodě a manifestaci lidských morálních kvalit. Když jsem připravovala podklady pro tuto bakalářskou práci, prováděla jsem orientační „předvýzkum“. Padesáti dětským respondentům jsem položila otázku, zda znají Robinsona Crusoe a jestli knížku o něm četli. Devadesát devět procent z nich odpovědělo na obě otázky záporně. Ačkoli jsem původně chtěla srovnávat názory dětí na četbu robinsonád a zjišťovat příčiny obliby tohoto žánru, bylo mi nyní jasné, že to nepůjde. Čtyřicet devět dětí nemohlo mít Robinsona v oblibě, protože o něm v životě neslyšelo. Můj další postup tedy musel vycházet z teze, že děti robinsonády nečtou a neznají. Nabízela se otázka proč tomu tak je a výsledky pátrání v učebnicích poskytují poměrně uspokojivou odpověď. S hrdiny robinsonád není těžké se ztotožnit, těžší bude docílit toho, aby se s nimi děti vůbec seznámily. O způsobech jak toho dosáhnout a možnostech využití robinsonád ve výuce na základní škole bude, jak doufám, pojednávat moje diplomová práce.

7. Seznam použité literatury

- ALCHAZIDU, Athena, et al. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež. I : Zahraniční spisovatelé.*, pod vedením Ivana Dorovského a Vlasty Řeřichové. Vyd. 1. Praha : Libri, 2007. 847 s. ISBN 9788072773145.
- BĚHOUNEK, František. *Kniha Robinsonů : osudy slavných trosečníků.* Vyd. 1. Praha : Toužimský a Moravec, 1944. 338 s.
- BĚHOUNEK, František. *Adaptace Verna a jiných klasiků.* Zlatý máj. 1964, roč. 8, č. 3, s. 115-116.
- BRANČÍKOVÁ, Zdeňka. *Kapitoly ze světové literatury. I .* Vyd. 1. Olomouc : Rektorát Univerzity Palackého, 1977. 193 s.
- DEFOE, Daniel. *Robinson Crusoe : Život a zvláštní podivná dobrodružství Robinsona Crusoe námořníka z Yorku.* Vyd. 3. Praha : Mladá fronta, 1959. 291 s.
- FISCHER, Jan Otakar. *Francouzská literatura. 2. rozš. vyd.* Praha : Orbis, 1964. 331 s.
- FORST, Vladimír. *Slovník české literatury 1970-1981 : básníci, prozaici, dramatici, literární vědci a kritici publikující v tomto období .* Vyd. 1. Praha : Československý spisovatel, 1985. 501 s.
- FRYČER, Jaroslav. *Slovník francouzsky píšících spisovatelů : Francie, Belgie, Lucembursko, Švýcarsko, Kanada, Maghreb a severní Afrika, "Černá" Afrika, Libanon, Oblast Indického a Tichého oceánu.* Vyd. 1. . Praha : Libri, 2002. 759 s. ISBN 8072771302.
- GLAZAROVÁ, Jarmila. Doslov. In PLEVA, Josef Věromír. *Robinson Crusoe.* Burian Zdeněk. Praha : Olympia, 1990, s. 245-252. ISBN 27-001-90.

- HALASOVÁ, Anna. Robinson Crusoe ve zpracování J.V.Plevy. In *Josef Věromír Pleva, spoluvůrce pokrokové kulturní politiky : Sborník z konference, Nové Město na Moravě, 3.října 1989*. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost, Státní vědecká knihovna, 1990. s. 134-144.

- CHALOUPKA., Otakar, et al. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha : Albatros, 1985. 480 s.

- CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha : Centa, 2005. 1116 s. ISBN 8086785033.

- JANATKA, Jaroslav Maria. Slitování s Julesem Vernem : neboli k otázce adaptací jeho některých děl. *Zlatý máj*. 1964, roč. 8, č. č. 6/7, s. 278-279.

- JANOUŠEK, Pavel. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2, M-Ž*. Vyd. 1. Praha : Brána, 1998. 791 s. ISBN 8071769401.

- JURÍČEK, Ján. *Malá encyklopédia spisovateľov sveta*. Vyd. 1. Bratislava : Obzor, 1978. 642 s.

- KLÁPIŠTĚ, Jan. Ostrov románového hrdiny : Robinson archeologický. *Dějiny a současnost*. 2009, roč. 31, č. 3, s. 14 - 16. ISSN 04-1851-29.

- KLÁTIK, Zlatko. *Svetová literatúra pre mládež : profily a prehľady*. Vyd. 1. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1978. 306 s.

- KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Vyd. 4. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 291 s. ISBN 14-473-87.

- KUDĚLKA, Viktor. *Malý labyrint literatury*. Vyd. 1. Praha : Albatros, 1982. 600 s.

- KUNC, Jaroslav. *Slovník soudobých českých spisovatelů : krásné písemnictví v letech 1918-1945*. Vyd. 1. Praha : Orbis, 1946. 562 s.

- MACURA, Vladimír, et al. *Slovník světových literárních děl*. 1, A-L. Vyd. 1. Praha : Odeon, 1988. 475 s.

- MACUROVÁ, Alena. Proměny Robinsona Crusoe : K orientaci uměleckého díla na mladého čtenáře. In *Zlatý máj : časopis o dětské literatuře*. 1975, roč. 19, č. 4, s. 268-274.

- MENCLOVÁ, Věra; VAŇKA, Václav. *Slovník českých spisovatelů*. 2. dopl. vyd. Praha : Libri, 2005. 822 s. ISBN 8072771795.

- MOŤJAŠOV, Igor. Zestárl Robinson?. *Zlatý máj*. 1976, roč. 20, č. 1, s. 23-25.

- NAKONEČNÝ, Milan. Předmět psychologie čtenáře a její systém. In DRTINA, Jaroslav; HORÁK, František. *Knihovna : Vědeckoteoretický sborník. Sv. 6 (1966)*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1967. s. 23-44.

- NEFF, Ondřej. Jules Verne a cesty jeho knih za čtenářem 1828-1905. *Zlatý máj*. 1978, roč. 22, č. 2, s. 120-127.

- NEFF, Ondřej. *Tajuplný ostrov*. Ilustroval Zdeněk Burian. Vyd. 1. Praha : Albatros, 2009. 243 s. ISBN 978-80-00-02170-6.

- OPELÍK, Jiří, et al. *Lexikon české literatury : osobnosti, díla, instituce 3, Svazek II, P-Ř*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2000. 733 s. ISBN 80-2000-708-3.

- PEŠTA, Pavel. Doslov. In TENČÍK, František. *Josef Věromír Pleva*. Vyd. 1. Praha : Albatros, 1979. s. 233-238.

- PLACHTOVÁ, Anna. Výzkum vlivu četby Robinsona Crusoe od Daniela Defoe. In *Knihovna*. DRTINA, Jaroslav; HORÁK, František. *Knihovna : Vědeckoteoretický sborník. Sv. 6 (1966)*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1966. s. 135-173.

- PLEVA, Josef Věromír. *Robinson Crusoe*. Burian Zdeněk. Praha : Olympia, 1990., s. 250. ISBN 27-001-90.

- POLÁK, Milan. Tajuplný ostrov a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In *Současnost literatury pro děti a mládež : Liberec 25.–26. března 2009*. Redaktorka Eva Koudelková. Vyd. 1. Liberec : Bor, 2009. s. 179 - 189. ISBN 978-80-86807-79-9.
- PROCHÁZKA, Martin, et al. *Slovník spisovatelů : anglická literatura, africké literatury v angličtině, australská literatura, indická literatura v angličtině, irská literatura, kanadská literatura v angličtině, karibská literatura v angličtině, novozélandská literatura, skotská literatura, waleská literatura*. Praha : Libri, 2003. 823 s. ISBN 80-7277-131-0.
- ŘEŘICHOVÁ, Vlasta, et al. *Literatura pro děti a mládež anglicky mluvících zemí*. Olomouc : Hanex, 2008. 488 s. ISBN 9788074090196.
- TAFEL, Jaroslav. Defoe čili o dobrodružství. *Zlatý máj*. 1966, roč. 10, č. 5, s. 241-250.
- VERNE, Jules. *Tajuplný ostrov*. Přeložil Václav Netušil, ilustrace J. Férat. Vyd. 10. Praha : Albatros, 1988. 481 s. ISBN 13-724-88.

8. Internetové zdroje

- ANTONÍN, Luboš. Staří robinsoni našich hradů a zámků. *Tvar : Literární obytveník* [online]. 2006-14-12, roč. 6, č. 21, [cit. 2011-03-14]. Dostupný z WWW: <http://www.itvar.cz/archiv/21TVAR_06.pdf>.
- ČECH, Vlastimil. *Muni : Školní vzdělávací programy* [online]. Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, 2006-22-12 [cit. 2011-03-16]. Nové čítanky v nakladatelství Fraus a návrh metodických postupů interpretace vybraných textů. Dostupné z WWW: <<http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=463>>.

- *Český jazyk* [online]. 2004-16-02 [cit. 2011-03-14]. Pleva Josef Věromír. Dostupné z WWW: <<http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/josef-veromir-pleva.html>>.
- *Dobré knihy* [online]. 2011 [cit. 2011-03-16]. Čítanka 6 - Dagmar Dorovská, Vlasta Řeřichová. Dostupné z WWW: <<http://www.dobre-knihy.cz/detail/135800/citanka-6.htm>>.
- DOODY, Richard. *The World at War* [online]. 1998 [cit. 2011-03-16]. Guadeloupe 1493 - 1946. Dostupné z WWW: <<http://www.schudak.de/timelines/guadeloupe-1493-1946.html>>.
- FELCL, Ivo . Neviditelný pes [online]. 2008-05-06 [cit. 2011-03-14]. LITERATURA : Postrádal autor Robinsona charakter?. Dostupné z WWW: <[/p_kultura.asp?>](#).
- *Hospodářské noviny* [online]. 2009-07-08 [cit. 2011-03-14]. Historie nejslavnějšího trosečníka. Dostupné z WWW: <http://m.ihned.cz/c4-10132710-38000050-700000_hndetail-historie-nejpravnejsiho-trosecnika>.
- NEFF, Ondřej. *Idnes* [online]. 2008-17-06 [cit. 2011-03-16]. Ondřej Neff hájí svého Nema : Nikoli klad'as, ale záporas. Dostupné z WWW: <http://kultura.idnes.cz/ondrej-neff-haji-sveho-nema-nikoli-klad-as-ale-zaporas-pcc-/literatura.aspx?c=A080617_111030_literatura_ob>.
- NEFF, Ondřej. *Neviditelný pes* [online]. 2010-11-02 [cit. 2011-03-15]. LITERATURA : Román na druhý pokus. Dostupné z WWW: <http://neviditelnypes.lidovky.cz/literatura-roman-na-druhy-pokus-daj-/p_scifi.asp?c=A100208_212650_p_scifi_hpe>.
- NEFF, Ondřej. *Tajuplný ostrov*. Vyd. 1. Praha : Albatros, 2009. Doslov, s. 239 - 242. Dostupné z: <http://neviditelnypes.lidovky.cz/literatura-roman-na-druhy-pokus-daj-/p_scifi.asp?c=A100208_212650_p_scifi_hpe>. ISBN 978-80-00-02170-6.
- PEŠTA, Pavel. *Slovník české literatury* [online]. 1998, poslední změna 2006-06-01 [cit. 2011-03-14]. Josef Věromír Pleva. Dostupné z WWW:

<<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=621&hl=Josef+v%C4%9Brom%C3%ADr+pleva+>>.

- *Stránky městské knihovny v Bruntále* [online]. Česká republika : publikováno v roce 2000., poslední změna 11. 2. 2006 [cit. 2011-03-13]. Řekli o knihách. Dostupné z WWW: <<http://www.mekbruntal.cz/citaty.html>>.
- SVOBODA, Martin. *Citáty slavných osobností* [online]. 2007 [cit. 2011-03-14]. Daniel Defoe. Dostupné z WWW: <<http://citaty.net/autori/defoe-daniel>>.
- *Technet* [online]. 2005-28-03 [cit. 2011-03-15]. Nesmrtelné vynálezy Julesa Verna. Dostupné z WWW: <http://technet.idnes.cz/nesmrtelne-vynalez-y-julesa-verna-dl9-/tec_technika.asp?c=A050327_182943_digital_eck>.
- *Veridicus Mercurius* [online]. 2006-22-07 [cit. 2011-03-15]. Jules Verne. Dostupné z WWW: <<http://veridicusmercurius.blog.cz/0607/jules-verne>>.
- *Vzduchoplavec* [online]. 2008 [cit. 2011-03-16]. Na co se ptáte - FAQ. Dostupné z WWW: <<http://www.vzduchoplavec.cz/o-balonech-historie-balonoveho-letani-bezpecnost-letu-balonem/>>.
- *Wikipedie : Otevřená encyklopedie* [online]. 2010-08-09 [cit. 2011-03-14]. Alexander Selkirk. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Alexander_Selkirk>.
- *Wikipedie : Otevřená encyklopedie* [online]. 2010-23-02 [cit. 2011-03-19]. Robinzonáda. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Robinzon%C3%A1da>>.
- ZÁVORKOVÁ, Martina; SVĚTLÍK, Pavel. *Trinidad a Tobago* [online]. 2006 [cit. 2011-03-14]. Informace. Dostupné z WWW: <<http://trinidadtobago.naspribeh.cz/informace-trinidad-tobago.html>>.

9. Použité prameny

- DOROVSKÁ, Dagmar; ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *Čítanka 6*. Olomouc : Prodos, 1998. 201 s. ISBN 80-7230-018-0.
- DOROVSKÁ, Dagmar; ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *Čítanka 7*. Olomouc : Prodos, 1999. 185 s. ISBN 80-7230-037-7.
- DOROVSKÁ, Dagmar; ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *Čítanka 8*. Olomouc : Prodos, 2000. 185 s. ISBN 80-7230-065-2.
- DOROVSKÁ, Dagmar; ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *Čítanka 9*. Olomouc : Prodos, 2001. 186 s. ISBN 80-7230-102-0.
- HOFFMANNOVÁ, J., HOFFMANN, B. *Český jazyk. 7. Literatura a komunikace*. Praha : SPL – PRÁCE, Albra, 1999, s. 59-61.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava; BERÁNKOVÁ, Eva. *Čítanka 6 : učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Vyd. 1. Plzeň : Fraus, 2003. 224 s. ISBN 80-7238-248-9.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava; BERÁNKOVÁ, Eva. *Čítanka 7 : učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Vyd. 1. Plzeň : Fraus, 2004. 213 s. ISBN 80-7238-323-X.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava; BERÁNKOVÁ, Eva. *Čítanka 8 : učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Vyd. 1. Plzeň : Fraus, 2005. 222 s. ISBN 80-7238-422-8.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava; BERÁNKOVÁ, Eva. *Čítanka 9 : učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Vyd. 1. Plzeň : Fraus, 2006. 231 s. ISBN 80-7238-539-9.

- MARTÍNKOVÁ, V. *Literatura 8*. Praha : TRIPOLIA, 2002, s. 34-38.
- NEZKUSIL, V. *Literární výchova pro 8. ročník základní školy. Úvod do světa literatury II*. Praha : FORTUNA, 1999, s. 59-61.
- SOUKAL, J. *Literární výchova pro 2. stupeň základní školy*. Praha : SPN, 2009, s. 183-184.
- ŠRUT, P., LUKEŠOVÁ, B. *Čítanka 6 pro 6. ročník základní školy*. Praha : Scientia, 1999, s. 65-67.